

EMCEMO PRESENTEERT

MAROKKAAN IN MOKUM

een gedeelte geschiedenis

**Heden en Verleden van Marokkaanse
Amsterdammers ter ere van
Amsterdam 750 jaar**

Rondreizende tentoonstelling

Kunst | Film | Muziek

Storytelling | Lezingen

Debat | Digitaal platform

**31 oktober 2024 tot &
met september 2025**

Colofon:

Marokkaan in Mokum

Teksten: Ewoud Butter, Samira Dainan, Lara Lancel

Vormgeving: Hamid Oujaha

Amsterdam, oktober 2024

Emcemo, Eerste Weteringplantsoen 2c, Amsterdam

www.marokkaaninmokum.nl

Met dank aan Amsterdam 750 jaar, Mondriaan Fonds,
Amsterdams Fonds voor de Kunst,
en Cultuurfonds.

INHOUDSOPGAVE

•	Voorwoord	4
•	Vroege contacten tussen Nederland en Marokko (1600-1960)	5
•	De komst van Marokkaanse arbeiders (vanaf de jaren '60)	7
•	Huisvesting	7
•	Steuncomité's	8
•	Het KMAN	8
•	Acties / Kerk-Marokkanen	9
•	Gezinshereniging, emancipatie en vrouwenemancipatie	10
•	Ambivalente relatie met Marokko: kritiek en solidariteit	11
•	Tegen discriminatie, racisme en islamofobie	13
•	Onderwijs, OETC, de Bouchraschool	14
•	Zelforganisaties	16
•	Jongeren	18
•	Ouderen	20
•	Sport	21
•	Gebedsruimten en moskeeën	23
•	Vrije tijd, media, kunst en cultuur	24
•	Pioniers	29
•	In memoriam	30
•	Onze verhalen (korte interviews)	32
•	Gebruikte bronnen en meer lezen	36

In 2025 bestaat Amsterdam 750 jaar. Het Euro-mediterraan Centrum Migratie en Ontwikkeling (EMCEMO) besteedt in het kader van deze verjaardag aandacht aan de geschiedenis van de Marokkaanse Amsterdammers. Dit gebeurt door het organiseren van een tentoonstelling, verschillende bijeenkomsten en een website waarop in de loop van het jaar steeds meer achtergrondinformatie wordt gedeeld.

Waarom aandacht voor het verhaal van Marokkaanse Amsterdammers?

Amsterdam is de stad waar de meeste Marokkaanse Nederlanders wonen. Bijna één op de tien Amsterdammers heeft roots in Marokko. Allemaal hebben ze hun eigen geschiedenis en verhaal. Het wordt tijd om deze grote groep Amsterdammers een blijvende plek te geven in de gedeelde geschiedenis van Amsterdam.

Thema's

De thema's die in de tentoonstelling en op de website aan bod komen zijn: de migratie van Marokko naar Nederland, de leef- en werkomstandigheden in Amsterdam, gezinshereniging, sociale strijd voor gelijkheid en tegen racisme, de rol van migrantenorganisaties, moskeeën en eigen media, emancipatiestrijd van onder andere vrouwen en de LHBTIQ+ gemeenschap, en de politieke, culturele en sportieve participatie. Er zijn portretten te zien van Marokkaanse Amsterdammers en organisaties die

hebben bijgedragen aan het heden en verleden van Amsterdam.

In deze brochure besteden we kort aandacht aan deze thema's en geven we wat achtergrondinformatie.

Ook vindt u een agenda. De actuele agenda staat op de website: www.marokkaaninmokum.nl

Financiers en samenwerkingspartners

Dit project is financieel mogelijk gemaakt door de steun van Amsterdam 750 jaar, **het Mondriaan-fonds**, **het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK)** en **het Prins Bernhard Cultuurfonds**.

MAROKKAAN IN MOKUM

Achtergronden bij de tentoonstelling

Vroege contacten tussen Nederland en Marokko (1600-1960)

We spreken nu over 'Nederland' en 'Marokko', maar deze koninkrijken bestonden nog niet in de 17e eeuw (1600-1699).

Nederland en Amsterdam in de 17e eeuw

In de 17e eeuw behoorde een groot deel van het huidige Nederland tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De Republiek werd opgericht in 1588 tijdens de Tachtigjarige Oorlog en eindigde in 1795. Vanaf 1795 werd Nederland bezet door de Fransen en in 1815 werd het een koninkrijk. Willem Frederik Prins van Oranje-Nassau (Willem I) was de eerste Koning van het Koninkrijk der Nederlanden. Nederland kreeg zijn huidige grenzen in 1839 na de Belgische onafhankelijkheid in 1830.

Amsterdam was aan het begin van de 17e eeuw een bloeiende handelsstad die uitgroeide tot het economische en culturele centrum van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Marokko

De naam 'Marokko' is afgeleid van de stad Marrakesh. Vanaf de middeleeuwen begon men steeds specifiek over 'Marokko' te spreken, vooral in officiële handels- en diplomatieke contacten. In de Arabische wereld wordt Marokko echter 'Al-Maghrib' genoemd, wat 'het Westen' betekent. Vanaf 1666 is Marokko een koninkrijk. In dat jaar begon de Alaouitische dynastie toen Moulay Rachid de troon besteeg. Deze dynastie regeert nog steeds.

Van 1912 tot 1956 stond Marokko onder Frans koloniaal bestuur. Tijdens deze periode had Frankrijk veel invloed op de politiek en economie van Marokko. Toch behield Marokko een zekere mate van autonomie en bleef het een apart koninkrijk binnen het Franse imperium. In 1956 werd Marokko onafhankelijk.

Van de 17e eeuw tot en met eind 18e eeuw had Nederland vooral met Marokko te maken vanwege de strategische ligging van Marokko. Nederland was een koloniale handelsnatie en Nederlandse kooplieden zochten veilige handelsroutes. In de Straat van Gibraltar werden de kooplieden regelmatig gevangengenomen door 'Barbarijse' zeerovers en verkocht als slaven. Een bekend voorbeeld hiervan is de Amsterdamse **Maria ter Meetelen**, die twaalf jaar als slaaf in Meknes verbleef en hierover in 1748 een boek schreef.

Na het **verdrag van 1610** tussen de Republiek en de Marokkaanse sultan kregen Nederlandse schepen tijdelijk vrije toegang kregen tot Marokkaanse havens.

Een belangrijke pionier in de relaties tussen Nederland en Marokko was **Samuel Pallache**, een Marokkaans-Joodse diplomaat. Pallache speelde een centrale rol in het sluiten van het verdrag van 1610. Hij was niet alleen diplomaat, maar ook kaper voor de Marokkaanse sultan. Pallache overleed op 5 februari 1616 in Den Haag. Hij werd begraven in de Oudekerk aan de Amstel op de Joodse begraafplaats Beth Haim. Prins Maurits was bij zijn begrafenis aanwezig.

In de 17e eeuw ontstond er een bijzondere **vriend-schap tussen de Marokkaanse diplomaat Abd al-Aziz ibn Muhammad en de Nederlandse professor Jan Theunisz**, die beiden interesse deelden in religie en taal. Abd al-Aziz, die in 1609 naar de Republiek reisde, verbleef vier maanden in de herberg van Theunisz, genaamd de Os in de Bruijloft (ook bekend als Huis te Sinnelust), gelegen aan de Oudebrugsteeg 23 in Amsterdam. Ze voerden diepgaande gesprekken over religie en alledaagse onderwerpen, waarbij Theunisz, een christen (doopsgezind), Arabische lessen ontving van Abd al-Aziz, een moslim. Deze interculturele dialoog legde Theunisz vast in het werk "conversations". In 1612 werd Theunisz de eerste die Arabisch doceerde aan de Universiteit Leiden. Hij gaf echter slechts één jaar les en werd in 1613 vervangen door Thomas Erpenius.

Michiel de Ruyter, de beroemde Nederlandse admiraal, speelde later in de 17e eeuw een belangrijke rol in het vrijkopen van slaven tijdens zijn reizen naar Noord-Afrika maakte hij tussen 1644 en 1651 vele handelstochten naar Marokko. Hij deed verschillende kuststeden aan: Salé, Ilich, Safi en Agadir en verdiende veel met zijn reizen naar Marokko.

Het kwam één keer tot een oorlog tussen **Nederland en Marokko**: de Nederlands-Marokkaanse oorlog (1775-1777). De Nederlands-Marokkaanse oorlog brak uit toen de Marokkaanse koning Mohammed ben Abdallah (Mohammed III) Nederland de oorlog verklaarde. Hij was ontevreden over de geschenken die de Nederlanders hadden gestuurd en boos over de aanval op een Marokkaans schip door Nederlandse schepen. In reactie daarop blokkeerde Nederland de Marokkaanse havens. Na twee jaar vroeg koning Mohammed om vrede. Nederlandse slaven werden vrijgelaten zonder dat er losgeld werd betaald, en voortaan hoefden de Nederlanders geen geschenken meer te sturen naar de Marokkaanse koning.

Een ander historisch opvallend moment was de tentoonstelling De Witte Stad in 1912 op het Frederiksplein in Amsterdam. Hier werd een reconstructie van een Marokkaanse bazaar getoond, compleet met witte huisjes en een moskee van karton. Marokkaanse bewoners werden naar Nederland gebracht voor deze etnologische tentoonstelling, die typerend was voor de tijd waarin mensen uit verre landen werden geëxposeerd. Na afloop van de tentoonstelling werden de Marokkanen teruggestuurd naar hun land.

DE KOMST VAN MAROKKAANSE ARBEIDERS (VANAF DE JAREN '60)

In de jaren '60 begon de migratie van Marokkaanse gastarbeiders naar Nederland. Hoewel het officiële wervingsverdrag tussen Nederland en Marokko pas in 1969 werd getekend, kwamen er al voor die tijd spontaan Marokkaanse arbeiders naar Nederland op zoek naar werk. Deze avonturiers waren aantrekkelijk voor werkgevers omdat ze snel, zonder lange procedures, inzetbaar waren. Hun positie was echter vaak kwetsbaar: wanneer de vraag naar arbeid afnam, waren zij de eersten die op straat werden gezet.

De migranten, meestal uit het noorden van Marokko, verlieten hun geboortestreek omdat het leven er zwaar was door armoede en werkloosheid. De landbouw, de belangrijkste bron van inkomsten, leed vaak onder droogte, waardoor veel jonge mannen geen toekomst in hun eigen land zagen. De politieke situatie, met de onderdrukking onder koning Hassan II tijdens de "jaren van lood" (jaren '60 tot '80), was voor een deel van de migranten ook een reden het land te verlaten.

Amsterdam

In Amsterdam vonden veel Marokkaanse arbeiders werk bij grote bedrijven zoals de Nederlandse Spoorwegen, Philips, Ford, NDSM en Schiphol. Bij de Spoorwegen werkten ze vooral in het onderhoud, terwijl Philips hen inzette in de productiefabrieken rondom de stad. Op Schiphol werkten ze in de bagageafhandeling en schoonmaak. Bij Ford waren ze betrokken bij de assemblage en het onderhoud van auto's, en bij de

NDSM-werf in Amsterdam-Noord werkten ze in de scheepsbouw, voornamelijk in constructie en metaalbewerking. Daarnaast vonden ze werk bij kleinere bedrijven zoals wasserij Linmij, conservenfabriek Luyks, en schoonmaakbedrijf Teiwes.

HUISVESTING

Er was voor de arbeidsmigranten in de jaren '60 en begin jaren '70 voldoende werk, maar niet voldoende woonruimte. Veel bedrijven zochten voor hun werknemers een plek bij gastgezinnen. Soms ging dit via kerkelijke organisaties. Daarnaast werden er huizen gehuurd en barakken geplaatst op fabrieksterreinen. De groepen die zonder wervingscontract kwamen, moesten zelf huisvesting zoeken. Veel particulieren openden pensions voor gastarbeiders. Sommige pensions werden gestart door gastarbeiders die al langer in Nederland woonden.

De grote brand in **pension Johnny** in 1970, waarbij acht Marokkaanse arbeiders en een Tanzaniaan omkwamen, legde de erbarmelijke woonomstandigheden bloot en leidde tot protesten.

In het begin woonden ze vooral in wijken zoals de Jordaan, Amsterdam-Oost, Amsterdam-West, en de Pijp. In de jaren '80, toen er na de gezinshereniging behoefte ontstond aan grotere en betere woonruimten, verhuisden gezinnen naar Amsterdam Nieuw-West, waar zij terecht kwamen in nieuwere en ruimere woningen. Tegenwoordig wonen daar nog steeds veel Marokkaanse Amsterdammers.

STEUNCOMITÉ'S

In de jaren '60 zetten Nederlandse vrijwilligers zich in om de slechte woon- en werkomstandigheden van gastarbeiders te verbeteren. Een van de eerste initiatieven was de **Wergroep DAR**, opgericht door jeugd-dominee Anton Donkers. DAR bood Marokkaanse gastarbeiders gastvrijheid en ondersteuning bij problemen rondom huisvesting en belastingen. Andere steuncomités volgden, zoals **het Buitenlandse Arbeiders Kollektief (BAK)** begin jaren '70. BAK zette zich in voor de rechten van Marokkaanse arbeiders, vooral door spreekuren en taallessen te organiseren. Ze brachten ook de erbarmelijke omstandigheden in pensions onder de aandacht en werkten samen met Marokkaanse voormannen om het **Illegalencomité** op te richten.

Naast onafhankelijke actiegroepen waren er ook door de overheid gefinancierde welzijnsorganisaties, zoals de **Stichtingen Bijstand Buitenlandse Werknemers (SBBW's)**, die zich actief inzetten om migranten en hun organisaties te ondersteunen. Deze stichtingen gingen later over in het Nederlands Centrum Buitenlanders en de Regionale Centra Buitenlanders. In Amsterdam speelde het **Amsterdams Centrum Buitenlanders (ACB)** een belangrijke rol in de jaren '80 en '90, waar het onder andere migranten- en moskeeorganisaties ondersteunde. Het ACB veranderde later zijn naam naar ACB Kenniscentrum, maar zag de subsidies geleidelijk afgebouwd worden. In 2012 werd het ACB definitief opgeheven.

Het KMAN

Vanaf 1975 was er een organisatie die opkwam voor de belangen van Marokkaanse arbeiders en stelling nam tegen het Marokkaanse regime: het **Komitee Marokkaanse Arbeiders Nederland (KMAN)**, dat op 13 september 1975 werd opgericht tijdens een vergadering in een gekraakt pakhuis in Amsterdam. Het KMAN organiseerde bijeenkomsten en demonstraties en publiceerde vanaf 1976 de krant *De Marokkaanse Arbeider*, waarvan tussen 1976 en 1988 29 edities verschenen.

Het KMAN nam openlijk stelling tegen de **Amicales**, een pro-regime organisatie van koning Hassan II, die controle wilde houden over de Marokkaanse diaspora. Er waren regelmatig conflicten tussen de Amicales en het KMAN, waarbij soms geweld werd gebruikt, zoals een aanval op KMAN-voorzitter Abdou Menebhi. Het KMAN ondersteunde ook de strijd tegen het Marokkaanse regime en organiseerde met het Marokko Komitee herdenkingen voor slachtoffers van onderdrukking, zoals na de bloedig neergeslagen broodopstand in Casablanca in 1981. Verschillende bestuursleden van het KMAN konden vanwege hun kritische houding jarenlang geen bezoek aan Marokko brengen. Dit veranderde in 1994. Nadat koning Hassan amnestie had afgekondigd voor politieke gevangenen, besloten zes bestuursleden terug te keren.

In 1996 organiseerde het KMAN de conferentie **Migratie en Ontwikkeling** in Tanger, met als doel

de democratische ontwikkeling van Marokko te stimuleren. Deze conferentie leidde uiteindelijk tot de oprichting van **EMCEMO**.

Het boek *Van Migratie naar Burgerschap* (1996) van Ineke van der Valk beschrijft uitvoerig de geschiedenis van het KMAN om de positie van migranten in Nederland te verbeteren, vaak in samenwerking met andere migrantenorganisaties en sociale bewegingen.

ACTIES/ KERK-MAROKKANEN

In 1967 werd er een Vreemdelingenwet ingevoerd die bepaalde dat burgers van buiten de Europese Unie die langer dan drie maanden wilden blijven, voor hun vertrek naar Nederland een machtiging tot voorlopig verblijf (mvv) moesten aanvragen. Migrant die in Nederland verbleven zonder mvv waren vanaf dat moment 'illegaal'.

In de jaren daarna werd, onder andere door werkgevers, gepleit voor een generaal pardon voor mensen zonder geldige verblijfspapieren. De vakbeweging en de linkse partijen waren destijds tegen een generaal pardon.

Uiteindelijk kwam er toch een regeling voor ongeveer 15000 arbeiders zonder geldige papieren. Een deel van de Marokkaanse arbeiders viel daarbuiten: zij beschikten niet over papieren als een (geldig Marokkaans) paspoort of een werkgeversverklaring waaruit bleek dat ze 6 jaar of langer in Nederland werkten. Sommige werkgevers weigerden zo'n verklaring af te geven, omdat ze bang waren dat ze daardoor alsnog de premies moesten betalen die ze jarenlang hadden weten te ontduiken.

Nadat het Marokkaanse consulaat weigerde paspoorten uit te geven, bezette het KMAN samen met honderd arbeiders op **2 november 1975** de Marokkaanse moskee aan de Van Ostadestraat. Daarna werd de actie voortgezet in de **kerk de Duif**, waar de arbeiders in hongerstaking gingen. Na een aantal dagen zwichtte de Marokkaanse overheid en verstrekke alsnog paspoorten.

Vervolgens gingen op **7 november** in totaal 182 Marokkaanse arbeiders die nog geen geldige papieren hadden in hongerstaking. De grootste groep zat in de Mozes- en Aäronkerk op het Waterlooplein, maar ook in Utrecht en Den Haag gingen Marokkanen in hongerstaking in kerkgebouwen.

Zij kregen weer steun van het **KMAN** en een brede solidariteitsbeweging, met betrokkenheid van kerken, vakbonden en politieke partijen. Hoewel de staking op 14 november 1975 werd beëindigd na toezeggingen van de staatssecretaris, bleef de kwestie ruim twee jaar onopgelost.

De staking werd hervat op **16 juli 1978**, met een langdurige campagne van acties en publieke bewustwording. In augustus overhandigden de hongerstakers een petitie met 40.000 handtekeningen aan het parlement, met steun van prominente politieke leiders, vakbonden en kerken. Uiteindelijk besloot staatssecretaris **Zeevalking** op **17 oktober 1978** een verblijfsvergunning te verlenen aan de 182 Marokkaanse arbeiders.

GEZINSHERENIGING, EMANCIPATIE & VROUWENEMANCIPATIE

In de beginperiode kwamen Marokkaanse arbeidsmigranten meestal alleen naar Nederland, terwijl hun gezinnen in Marokko achterbleven. Zij ondersteunden hun families financieel door geld over te maken naar Marokko. Ondanks de economische crisis in Nederland, waren de toekomstperspectieven in Nederland beter dan in Marokko. Daarom besloten vanaf 1975 steeds meer Marokkaanse arbeidsmigranten om hun gezinnen naar Nederland te halen en zich permanent in Nederland te vestigen.

De overgang voor vrouwen en kinderen die in het kader van gezinshereniging naar Nederland kwamen, verliep geregeld moeilijk. De vrouwen verloren soms de zelfstandigheid die ze in Marokko wel hadden gehad en werden geconfronteerd met een verblijfstitel die afhankelijk is van die van hun man. Dit leidde soms tot spanningen binnen gezinnen.

Met de gezinsvorming en gezinshereniging in de jaren '70 en '80 groeide het aandeel vrouwen in de Marokkaanse gemeenschap. Hierdoor ontstond de behoefte aan vrouwenorganisaties. De **Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN)** werd in 1982 opgericht, onder leiding van Khadija Arib, die later voorzitter van de Tweede Kamer werd. Andere bekende voorzitters waren Nora Azarkan, Fenna Ulichki en Ikram Chiddi.

De organisatie begon met laagdrempelige activiteiten zoals alfabetiseringscursussen, voorlichting en trainin-

gen. Daarnaast zette de organisatie zich ook politiek in, zowel in Nederland als in Marokko, voor meer rechten voor vrouwen. Ze ondersteunden bijvoorbeeld vrouwen die werkten of wilden werken, vrouwen die slachtoffer waren van huiselijk geweld, en strenden voor verbeteringen in het Marokkaanse familierecht (**mudawannah**). Vanaf de jaren '80 voerde de MVVN campagnes voor het zelfstandig verblijfsrecht voor migrantenvrouwen. In de jaren '90 verzette de MVVN zich tegen een voorstel om echtscheidingen volgens islamitisch recht in Nederland te erkennen, wat mannen in staat zou stellen te scheiden zonder instemming van hun vrouw. De MVVN bleef zich ook in de afgelopen decennia inzetten voor belangrijke thema's als ongunstige wetgeving voor vrouwen in Marokko en Nederland, huwelijksvrijheid, huiselijk geweld en het achterlaten van vrouwen in Marokko.

Behalve de MVVN zijn er in Amsterdam vele andere organisaties van Marokkaans-Amsterdamse vrouwen actief (geweest). De meeste organisaties zijn zich in de loop van de jaren gaan richten op vrouwen van diverse achtergronden. Voorbeelden van enkele organisaties die zijn opgericht door Marokkaans-Amsterdamse vrouwen:

Opgericht in 1985, focuste Organisatie van **Marokkaanse Vrouwen Amsterdam (OMVA)**

zich op het betrekken van moeders bij het onderwijs van hun kinderen om onderwijsachterstanden te verminderen.

Opgericht in 2001 door Fatima Sabbah, helpt **Nisa4Nisa** migrantenvrouwen zelfstandiger te worden en beter te integreren in de samenleving, terwijl ze hun eigen identiteit behouden.

Opgericht door Fatima Ouahou, biedt **Malak** ondersteuning aan vrouwen en gezinnen, met speciale aandacht voor kinderen met beperkingen. Ze zetten zich in voor inclusief onderwijs en maatschappelijke participatie.

Stichting Samen Sterk Vrouwen West is een organisatie voor en door vrouwen uit Amsterdam West met als doel het activeren en empoweren van kwetsbare vrouwen zodat alle vrouwen volwaardig kunnen meedoen aan de Amsterdamse en Nederlandse samenleving.

S.P.E.A.K. is een collectief opgericht door Nawal Mustafa, Berna Toprak, Saida Derrazi en Ibtissam Abaâziz. Het is een platform voor moslimvrouwen dat zich uitspreekt tegen structurele uitsluiting, islamofobie en voor het recht op zelfbeschikking.

Ambivalente relatie met Marokko: kritiek en solidariteit

De relatie van sommige Marokkaanse Amsterdammers met Marokko is ambivalent: er is sprake van kritiek, maar ook van solidariteit en verbondenheid. Dit heeft in de loop der jaren geleid tot verschillende acties en projecten.

Moederland

Voor veel Marokkaanse Amsterdammers is de band met Marokko vooral praktisch en emotioneel. Marokko wordt vooral gezien als hun moederland of vakantie-land, waar hun wortels liggen en waar ze nog familie en vrienden hebben.

Afhankelijk van de situatie speelt Marokko een kleinere of grotere rol in hun leven. Veel mensen vermijden echter discussies over politiek of religie, omdat deze onderwerpen gevoelig kunnen liggen.

Kritiek op mensenrechten en de 'Lange Arm van Rabat'

Vanaf de jaren '60 zijn sommige Marokkaanse Amsterdammers steeds kritischer geworden over hun geboorteland. Ze uiten kritiek op corruptie binnen de makhzen (de elite rondom de koning) en wijzen op de voortdurende mensenrechtenschendingen in Marokko. Een ander belangrijk punt van kritiek is de bemoeienis van de Marokkaanse overheid met de diaspora, ook wel bekend als 'de Lange Arm van Rabat'. Deze diaspora, die jaarlijks miljarden euro's bijdraagt aan de Marokkaanse economie, groeit voortdurend doordat nazaten automatisch de Marokkaanse nationaliteit erven, waarvan geen afstand kan worden gedaan. Marokko probeerde vroeger grip te houden op de diaspora via Amicales, maar investeert tegenwoordig in een goede relatie door subtiele propaganda, inmenging en spionage. Aanvankelijk was in Nederland vooral het KMAN kritisch ten opzichte van het Marokkaanse regime. Vanaf de jaren '90 vervulden meer organisaties, vaak met roots in Noord-Marokko, deze rol. De Hirak, een protestbeweging die sedert 2016 strijdt voor mensenrechten in het noorden van Marokko, krijgt ook veel steun van Marokkaanse Amsterdammers.

De Fédération des Amicales des Travailleurs et Commerçants en Europe, kortweg de **Amicales**, werd in 1973 opgericht als een middel om de Marokkaanse diaspora in Europa te controleren. In Nederland werd de eerste afdeling in 1974 geopend in Utrecht,

gevolgd door afdelingen in steden als Rotterdam en Amsterdam. Officieel waren de Amicales bedoeld om de belangen van Marokkaanse arbeiders te behartigen, maar in werkelijkheid dienden ze vooral om de loyaliteit aan het Marokkaanse regime te waarborgen. De organisatie stond bekend om haar bedreigingen en intimidatie van critici van het regime en was betrokken bij gewelddadige confrontaties. Politieke activiteiten van Marokkanen werden doorgegeven aan de Marokkaanse autoriteiten, namen van activisten werden opgeschreven en gerapporteerd en in sommige gevallen werd er zelfs geweld gebruikt om de 'schadelijke invloeden' te beperken. Zo werden de KMAN-voorman Abdou Menebhi in 1987 en de imam van de El Kabir-moskee in 1983 mishandeld. In 1978 werd het KMAN-kantoor aan de Ferdinand Bolstraat aangevallen door de Amicales.

Ondanks hun pogingen om de gemeenschap te domineren, kregen de Amicales nooit volledig voet aan de grond. Eind jaren '80 distantieerde koning Hassan II zich van de Amicales, waarna de organisatie langzaam verdween.

Solidariteit

Tegelijkertijd zijn Marokkaanse Amsterdammers solidair gebleven met hun geboorteland. Na natuurrampen, zoals aardbevingen en overstromingen, hebben ze altijd snel hulp geboden. Een recent voorbeeld is de aardbeving van 2023, waarbij Marokkaanse Amsterdammers spontaan hulpacties organiseerden, onder andere via organisaties zoals stichting Aknarij, EMCEMO, en de Raad van Moskeeën Noord-Holland.

Deze acties waren cruciaal voor de getroffen gemeenschappen, vooral omdat de steun van de Marokkaanse overheid vaak beperkt is.

Migratie en ontwikkeling

Naast deze noodhulp hebben Marokkaanse Amsterdammers zich ook ingezet voor de ontwikkeling van Marokko door middel van gezamenlijke projecten gericht op democratische, economische en culturele ontwikkeling. In 1993 organiseerden het KMAN en de MVVN een conferentie in het Amsterdamse stadhuis over 'Migratie en Ontwikkeling'. Hier werd gepleit voor samenwerking met Marokkaanse mensenrechtenorganisaties, vrouwenorganisaties, en vakbonden. Drie jaar later, in 1996, organiseerde KMAN samen met Europese en Marokkaanse partners een tweede conferentie, nu in Tanger. Dit leidde in Marokko tot de oprichting van F.O. Nord, een samenwerkingsverband van verschillende NGO's uit Noord-Marokko en in Amsterdam tot de oprichting van het Euro-Mediterraan Centrum voor Migratie en Ontwikkeling (EMCEMO) in 1998.

EMCEMO

Het Euro-Mediterraan Centrum voor Migratie en Ontwikkeling (EMCEMO), opgericht in 1998, is een onafhankelijke en seculiere mensenrechtenorganisatie. De organisatie, voortgekomen uit het KMAN, zet zich in voor een inclusieve samenleving waarin iedereen gelijke kansen heeft, ongeacht achtergrond. EMCEMO biedt spreekuren in de eigen taal voor kwetsbare groepen en organiseert voorlichtingsbijeenkomsten en debatten.

EMCEMO is initiatiefnemer van het Collectief Tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID), dat strijdt tegen islamofobie, en oprichter van het AMOP, een platform dat opkomt voor de belangen van oudere Marokkaanse migranten. Ook huisvest EMCEMO het Comité 21 Maart, dat zich inzet voor gelijkheid en tegen racisme. In Marokko ondersteunt EMCEMO lokale NGO's met de democratische ontwikkeling. Samen met F.O. Nord en de gemeente Amsterdam ontwikkelde EMCEMO het Airstone-project, waarbij 64 woningen werden

gebouwd met steun van Marokkaans-Amsterdamse jongeren. Ook ondersteunde EMCEMO de oprichting van 'Dar Amsterdam', een sociaal-cultureel centrum in Larache, dat sinds 2011 kinderen en jongeren in armoede toegang biedt tot culturele en sportieve activiteiten.

Tegen discriminatie, racisme en islamofobie

Sinds de jaren '70 wordt Nederland steeds meer geconfronteerd met discriminatie, racistisch geweld en de opkomst van extreemrechtse partijen. Dit leidde tot de oprichting van verschillende antiracisme-organisaties, vaak op initiatief van migrantenorganisaties zoals het KMAN. Een belangrijke gebeurtenis was de moord op de vijftienjarige **Kerwin Duinmeijer** in 1983. Deze moord leidde tot protesten. De moord wordt jaarlijks herdacht in het Vondelpark bij het standbeeld 'Mama Baranka'.

Naar aanleiding van de moord op Kerwin Duinmeijer vond op 26 en 27 januari 1984 de **Prinsenhof-conferentie** plaats in het toenmalige stadhuis van Amsterdam aan de Oudezijdsvoorburgwal. Deze bijeenkomst duurde twee dagen en werd georganiseerd door het gemeentebestuur in samenwerking met een comité waarin diverse migrantenorganisaties zoals het KMAN en de Turkse arbeidersvereniging HTIB zaten. Ter voorbereiding hadden de migrantenorganisaties een zwartboek opgesteld waarin discriminatie op tal van terreinen aan de kaak werd gesteld. Aan het eind van de conferentie werden politieke partijen, vakbonden en gemeentebesturen opgeroepen gezamenlijk

stelling te nemen en beleid te ontwikkelen tegen discriminatie en racisme. Verder werd onder andere opgeroepen de extreemrechtse Centruumpartij te verbieden, discriminatie door de politie aan te pakken en migrantenorganisaties te betrekken bij het beleid. Nadat de gemeente in 2012 een tweede Prinsenhofconferentie organiseerde, volgde een derde conferentie in 2022. Deze laatste conferentie was een initiatief van het Comité 21 Maart in samenwerking met de **Alliantie Amsterdammers samen tegen racisme**, bestaande uit: Pakhuis de Zwijger, Comité 21 Maart, Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie, Zwart Manifest, Oy Vey, Pan-Asian-Connections (PAC) en Amsterdam City Rights. Bij de opening werd de Amsterdamse discriminatie- en racismemonitor gepresenteerd. Hieruit bleek onder andere dat 1 op de 5 Amsterdammers discriminatie ervaart. Bewoners van Amsterdam Zuidoost en Nieuw-West ervaren de meeste discriminatie.

Nederland Bekent Kleur en Comité 21 Maart

In 1992 werd, onder andere door het KMAN, het **Comité 21 Maart opgericht**. De naam verwijst naar de door de Verenigde Naties uitgeroepen Internationale Dag tegen Racisme. Het Comité richt zich op het bevorderen van gelijkheid en het bestrijden van racisme en discriminatie in de samenleving. Op 21 maart 1992 organiseerde het Comité een grote landelijke demonstratie, waaraan 80.000 mensen deelnamen, als reactie op racistische rellen in Nederland en Duitsland. Deze demonstratie leidde tot de oprichting van **Nederland Bekent Kleur (NBK)**, een antiracismeorganisatie die zich inzet voor de rechten van vluchtelingen en tegen racistische partijen. NBK organiseerde jarenlang de jaarlijkse antiracisme-demonstraties rond 21 maart en was gevestigd in het kantoor van het KMAN.

Sinds 2014 wordt de jaarlijkse demonstratie weer georganiseerd door het Comité 21 Maart, dat daarnaast ook, in samenwerking met tal van maatschappelijke organisaties, verantwoordelijk is voor de landelijke **Week tegen Racisme**.

Collectief tegen Islamofobie

Ongeveer twee derde van de Nederlandse moslims ervaart discriminatie op grond van het geloof. Vanaf 2010 is er meer aandacht gekomen voor deze vorm van discriminatie. Migrantenorganisaties, moskeeorganisaties, politici met een islamitische achtergrond en de website Republiek Allochtonie agendeerden het onderwerp. In 2012 publiceerde Ineke van der Valk, met steun van EMCEMO, het eerste wetenschappelijke onderzoek in Nederland naar islamofobie. In 2013 richtte EMCEMO het Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID) op, later volgden onder andere organisaties als Meld Islamofobie en S.P.E.A.K. Deze organisaties publiceerden samen met Izi Solutions in 2022 het Manifest tegen Islamofobie dat in 2024 een update krijgt. Samen met projectbureau Zasje publiceerde het CTID in 2022 de resultaten van een actieonderzoek naar moslimdiscriminatie in Amsterdam.

Onderwijs, OETC, de Bouchraschool

De eerste generatie Marokkaanse gastarbeiders die naar Nederland kwam, had vaak een laag opleidingsniveau. Velen hadden niet meer dan basisonderwijs gevolgd, en een deel was analfabeet, waardoor zij niet konden lezen of schrijven.

Volgens het Jaarrapport Integratie 2007 van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) had destijds 78 procent van de Marokkaanse Nederlanders tussen

de 45 en 64 jaar maximaal basisonderwijs. Drie procent van deze groep had een hbo- of wo-opleiding afgerond.

Bij jongere generaties is een spectaculaire verbetering van het onderwijsniveau te zien.

Zo groeit het aantal Marokkaans-Nederlandse leerlingen op havo en vwo al jaren. In 2005/2006 ging 20 procent van hen naar havo of vwo, en in 2021/2022 was dit bijna verdubbeld naar 38 procent. Ter vergelijking: bij leerlingen zonder migratieachtergrond steeg dit aandeel in dezelfde periode van 45 naar 51 procent. Onderwijs in eigen taal.

Door de gezinshereniging in de jaren '70, nam de vraag naar moedertaalonderwijs toe. Vanaf 1974 financierde het Ministerie van Onderwijs het Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC).

Aanvankelijk was het vooral gericht op remigratie, maar later kwam het accent meer op integratie te liggen. Het idee was dat een betere beheersing van de moedertaal zou bijdragen aan een positief zelfbeeld en het leren van Nederlands zou vergemakkelijken. In 1998 werd het OETC vervangen door het Onderwijs in Allochtone Levende Talen (OALT), dat buiten schooltijd werd aangeboden, maar in 2004 werd afgeschaft. Hierna stuurden vermoedelijk meer ouders hun kinderen naar koranonderwijs in moskeeen om daar Arabisch te leren.

Tegen de beslissing om te stoppen met het OETC en het OALT is veel protest geweest. In 2015 dienden EMCEMO, samen met HTIB en 13 andere Turks-Nederlandse organisaties, een petitie met 52.000 handtekeningen in bij de Tweede Kamer. Ze vroegen vergeefs om de terugkeer van moedertaalonderwijs op de basisscholen.

Arabisch, Darija of Tamazight?

Het OETC-onderwijs voor Marokkaans-Nederlandse kinderen werd voornamelijk in het Arabisch gegeven, de officiële taal van Marokko en de taal van de Koran. Dit was echter vaak niet de taal die de kinderen thuis spraken. In Marokko communiceren de meeste mensen in het Marokkaans-Arabisch, ook wel Darija genoemd. Ongeveer 80% van de Marokkaanse Nederlanders spreekt Tamazight, waarbij de grootste groep Riffijns (Tarifit) spreekt. Daarnaast spreken sommigen Midden-Atlas Tamazight of Tashelhit, een taal die vooral in het zuiden van Marokko wordt gebruikt.

Begin jaren '90 laaide de discussie op over het onderwijs van Tamazight. In reactie daarop nodigden de Universiteit van Amsterdam en het Amsterdams Centrum Buitenlanders in april 1995 professor Kaddour Cadi uit, een voorvechter van Tamazight en pionier in taalonderzoek in Marokko. Hij gaf lezingen in Amsterdam en Haarlem, onder andere bij Amazigh-organisaties. Kort daarna kwam hij in Marokko om het leven bij een auto-ongeluk, waarvan de omstandigheden onduidelijk bleven.

Bouchraschool

Op 1 februari 1971 opende de École Arabe d'Amsterdam officieel haar deuren in de Barndesteeg. De school werd opgericht door het christelijke echtpaar Rolf Boiten en Georgine du Rieu, die eerder in de arme arbeiderswijk Aubervilliers bij Parijs hadden gewoond. Geïnspireerd door hun ervaringen daar, begonnen zij in de jaren vijftig een leefgemeenschap in een kraakpand op de Oudezijds Achterburgwal in Amsterdam. In de vroege jaren 80 verhuisde de school naar de Oudezijds Voorburgwal en kreeg ze de naam 'Bouchraschool', wat 'goed nieuws' betekent in het Arabisch. Deze naam stond symbool voor de hoop op een betere toekomst voor de kinderen van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland.

De school bood naast regulier onderwijs dagelijks een uur les in de Arabische taal en cultuur. Later verhuisde de school naar de Jekerstraat in De Rivierenbuurt. De leerlingen van de Bouchraschool waren bijna allemaal kinderen van Marokkaanse migranten, waaronder voormalig politicus Fatima Elatik en historicus Nadia Bouras. De Bouchraschool bleef bestaan tot halverwege de jaren 90. De school sloot uiteindelijk haar deuren toen het aantal leerlingen afnam, doordat veel gezinnen naar andere wijken verhuisden. In 2020 publiceerde historicus en oud-leerling Nadia Bouras het boek Een klas apart, waarin ze de geschiedenis van de Bouchraschool en de impact ervan op de leerlingen beschrijft. In 2019 maakte ze samen met Hassnae Bouazza de documentaire De klas van '94, waarin ze op zoek gaat naar haar oud-klasgenoten en docenten.

MIGRANTENORGANISATIES OF ZELFORGANISATIES

Net als andere migrantengroepen begonnen Marokkaanse Nederlanders vanaf de jaren '70 hun eigen organisaties op te zetten. Deze 'zelforganisaties' of 'migrantenorganisaties' dragen bij aan de participatie en emancipatie van hun achterban: ze organiseren activiteiten zoals taallessen, huiswerkbegeleiding, debatten over emancipatie en informatie over de gezondheidszorg. Deze organisaties bereiken vaak mensen die andere instanties moeilijk kunnen bereiken en zijn ook een plek waar politiek en bestuurlijk talent kan groeien.

Marokkaanse Amsterdammers hebben door de jaren heen honderden van zulke organisaties opgericht. Deze organisaties verschillen onderling sterk van elkaar, bijvoorbeeld omdat ze zich richten op verschillende herkomstgebieden, leeftijden, genders, seksuele oriëntaties, maatschappelijke problemen, wijken in de stad, beroepsgroepen of religieuze stromingen.

In de jaren '90 en het begin 21e eeuw kregen veel van deze organisaties het moeilijk toen subsidies werden verminderd. In het liberale beleid kwam de nadruk op individuele ontplooiing te liggen. Voor 'etnische minderheden', die inmiddels 'allochtonen' werden genoemd, betekende dit dat ze minder als onderdeel van een groep werden aangesproken, maar meer als individuele burger. Doelgroepenbeleid raakte langzaam uit de mode.

Voor veel Marokkaans-Amsterdamse zelforganisaties betekende deze beleidsveranderingen dat het bijvoorbeeld moeilijker werd om financiering te krijgen voor activiteiten als de sociaal-maatschappelijke hulpverlening die via spreekuren werd geboden.

Omdat structurele vormen van subsidie steeds meer werden vervangen door projectmatige subsidies moesten veel zelforganisaties om voldoende middelen binnen te krijgen zich meer gaan richten op activiteiten waar de overheid prioriteit aan gaf. Dat waren niet altijd de activiteiten waar de achterban behoefte aan had. Veel organisaties zijn inmiddels verdwenen, en andere richten zich nu niet meer specifiek op Amsterdammers van Marokkaanse herkomst. Hieronder een aantal voorbeelden van organisaties die niet elders al besproken worden.

Lhbtqi+

Homoseksualiteit is in grote delen van de Marokkaans-Amsterdamse gemeenschap nog een taboe, waardoor veel Marokkaanse lhbtqi+ personen niet openlijk voor hun geaardheid uitkomen. Dit kan leiden tot mishandeling, verstoting, dakloosheid of zelfs zelfmoord. Organisaties zoals Strange Fruit (1989-2002) boden steun aan Turks- en Marokkaans-Nederlandse lhbtqi+ jongeren en werkten aan de ontwikkeling van een queer moslimidentiteit.

Een ander belangrijk initiatief is de Marokkaanse boot tijdens de Canal Parade, die voor het eerst in 2014 meevoer, onder leiding van initiatiefnemer Ilias Zian. In 2016 en 2017 voer de boot opnieuw mee.

Pink Marrakech, opgericht in 2014 door Nassiri Belaraj, zet zich in voor de sociale acceptatie en veiligheid van Nederlands-Marokkaanse lhbtqi+ personen. Ze organiseren bijeenkomsten en voorlichting en waren in 2017 initiatiefnemer van de derde Marokkaanse boot tijdens de Canal Parade.

Habibi Ana was van 2001 tot 2013 een belangrijke

ontmoetingsplek voor Marokkaanse lhbtq+ personen. Het café, opgericht door Atef Salib, bood een veilige ruimte voor jongeren en werd beschouwd als het eerste Arabische homocafé ter wereld.

Maruf, opgericht door onder andere Dino Suhonic en Dounia Jair, ondersteunt queer moslims bij hun zelf-acceptatie en empowerment. Ze zijn ook initiatiefnemers van het European Queer Muslim Network.

De Imazighen (Berbers) in Nederland

Ongeveer 75-80% van de Marokkaanse Nederlanders is van Amazigh ('Berber') afkomst, met de meeste afkomstig uit de Rif-regio, waar Tarifyt wordt gesproken. In de jaren '60 tot '80 was er weinig aandacht voor deze culturele achtergrond, zowel in Nederland als in Marokko, waar de overheid arabisering nastreefde en de Amazightalen verbod.

In de jaren '90 ontstonden in Nederland organisaties die streden voor erkenning van de Amazigh-identiteit en gelijke rechten in Marokko. Voorbeelden hiervan waren Syphax, Adrar en de Amsterdamse organisaties Amazigh en Izaouran (onder leiding van Mohammed Chacha). Deze organisaties begonnen later ook Amazighcultuur en -taal in Nederland te promoten via debatten en festivals. Prominente figuren in deze beweging zijn Asis Anyan, bekend van de Berber-bibliotheek, en onderzoekers zoals Abderrahman El Aissati en Said Essanoussi.

Stichting Aknarij, opgericht door Amsterdamse jongeren met een Amazigh-achtergrond uit Zuid-Marokko, richt zich op de tweede en latere generaties Marokkaanse Nederlanders. De stichting streeft naar een samenleving waarin gelijkheid en solidariteit vanzelfsprekend zijn en draagt actief bij aan sociale cohesie in Amsterdam. Daarnaast bevordert Aknarij ontwikkelingssamenwerking in Marokko, met speciale aandacht voor de Dadesvallei, de regio van herkomst. Na de aardbeving in Marokko in 2023 organiseerde Aknarij samen met EMCEMO en religieuze groepen zoals de Raad van Moskeeën Noord-Holland een hulpactie.

Organisaties in stadsdelen

Er zijn in Amsterdam vele tientallen organisaties door Marokkaanse Amsterdammers opgericht die actief zijn of waren in bepaalde delen van de stad. Enkele voorbeelden van organisaties die door Marokkaanse Amsterdammers zijn opgericht:

Assadaaka Community, opgericht door Ahmed el Mesri in Zeeburg, strijdt voor participatie en tegen armoede en eenzaamheid door verbindende activiteiten.

Kantara-Brug in ontwikkelt projecten gericht op deelname aan de samenleving. Kantara is actief in Amsterdam (Nieuw) West. Kantara ontwikkelde het succesvolle project Gouden Mannen gericht op de emancipatie van 50+ mannen.

Al Maarif, actief in de Watergraafmeer sinds de jaren '80, ondersteunt de emancipatie en participatie van Marokkaanse gezinnen met speciale aandacht voor vrouwen, senioren en jongeren.

Keopelorganisatie: Stedelijke Marokkaanse Raad (SMR)

In 1990 werd de Stedelijke Marokkaanse Raad (SMR) ingesteld, een adviesraad van de gemeente Amsterdam. In de SMR werkten seculiere organisaties als het KMAN samen met de Amsterdamse moskeeorganisaties. De SMR gaf niet alleen adviezen, maar ontwikkelde ook projecten gericht op participatie en criminaliteit. Daarnaast werd voorlichting gegeven, onder andere via het Nederlands Arabische blad De Meraat, dat 10 keer per jaar verscheen.

JONGEREN

Sinds de jaren '60 hebben Marokkaanse Nederlanders aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt, kunst, cultuur, sport en politieke participatie. Tegelijkertijd wordt de gemeenschap geconfronteerd met negatieve beeldvorming, die wordt versterkt door stereotiepe berichtgeving in de media en racistische uitspraken van politici.

'Kut-Marokkanen'

In 2002 kwam de Amsterdamse wethouder Rob Oudkerk in opspraak toen hij Marokkaanse jongeren 'kut-Marokkanen' noemde. Hoewel hij later zijn excuses aanbood, maakte de uitspraak veel los. De Marokkaans-Nederlandse rapper Raymzter reageerde met het nummer Kut-Marokkanen?!, dat de 8e plaats in de Top 40 bereikte. Het nummer bevat een sample van de Libanese zangeres Fairuz en verwijst naar de Riffijnse vrijheidsstrijder Mohammed Abdelkrim El Khattabi.

In 2018 promoveerde socioloog Abdessamad Bouabid op de beeldvorming van Marokkaanse Nederlanders en signaleerde een 'Marokkanenpaniek'. Problemen zoals overlast en criminaliteit worden vaak ten onrechte toegeschreven aan 'de Marokkaanse cultuur'. Overlast veroorzaakt door een kleine groep wordt op de gehele gemeenschap geprojecteerd. Stereotiepe berichtgeving in de media en racistische uitspraken van politici, zoals Geert Wilders, hebben bijgedragen aan de stigmatisering en uitsluiting van Marokkaanse Nederlanders. Radicalisering van jongeren en vooral de gruwelijke moord op filmmaker Theo van Gogh door Mohammed Bouyeri in 2004 versterkten dit negatieve beeld.

Het eerste bericht over Marokkaanse criminaliteit verscheen in december 1988 in Het Parool, waarin werd

gewaarschuwd voor straatbendes van laagopgeleide Marokkaanse jongeren. Meer publicaties volgden, met de nadruk op de oververtegenwoordiging van jongeren met een migratieachtergrond in de criminaliteitscijfers.

In 1998 escaleerde een incident in de Amsterdamse wijk Overtoomse Veld tot ernstige rellen, waarbij groepen Marokkaanse jongeren voor onrust zorgden. Dit incident kreeg veel media-aandacht en werd 20 jaar later gereconstrueerd in het tv-programma Andere Tijden.

Vanaf de jaren '90 werden er diverse projecten opgezet om crimineel gedrag onder Marokkaanse jongeren te verminderen. Zowel de overheid als Marokkaanse zelforganisaties namen verantwoordelijkheid en ontwikkelden initiatieven zoals buurtvaders, buurtmoeders en contactvaders om jongeren op het rechte pad te houden.

Aanvankelijk was het beleid sterk gericht op specifieke groepen, vooral Marokkaanse en Antilliaanse jongeren. Criminaliteit werd vaak gekoppeld aan culturele achtergrond, opvoedingsstijlen en een botsing met de Nederlandse samenleving. Later onderzoek toonde echter aan dat andere factoren, zoals leeftijd, geslacht, inkomen, sociale netwerken en straatcultuur veel belangrijker zijn. Ook bleek dat Marokkaans-Nederlandse jongeren door etnische profilering vaker als verdachten worden aangemerkt. In het beleid wordt de laatste jaren minder nadruk gelegd op herkomst en meer op bredere sociaaleconomische factoren.

Deze eeuw is er een sterke daling te zien in het aantal Marokkaans-Nederlandse jongeren dat verdacht wordt van een misdrijf. In 2012 waren 83 van elke 1.000 jongeren geregistreerd als verdachte; in 2022 was dit aantal gedaald naar 31 per 1.000.

Trots

Er is een ander verhaal dat vaak onderbelicht blijft: met de meeste Marokkaans Amsterdamse jongeren gaat het goed. De afgelopen jaren zijn er steeds meer redenen voor Marokkaanse Amsterdammers om trots te zijn. Onderwijsresultaten van Marokkaanse jongeren zijn, ondanks onderadvisering, spectaculair verbeterd. Bovendien hebben vele Marokkaanse Amsterdammers belangrijke bijdragen geleverd aan de stad op cultureel, culinair, economisch, bestuurlijk en sportief vlak. Een enorme boost voor Marokkaanse jongeren kwam door de successen van het Marokkaanse elftal op het WK-voetbal in Qatar. De Marokkaanse bond rekruteerde voetballers uit heel Europa, waaronder sterren uit de diaspora zoals Sofyan Amrabat, Hakim Ziyech en Noussair Mazraoui. Het team won van grootmachten zoals België, Kroatië, Spanje en Portugal. Uiteindelijk verloren ze in de halve finale van Frankrijk, maar het elftal imponeerde niet alleen door hun spel, maar ook door het vieren van de successen met hun moeders op het veld.

Jongerenorganisaties

Vanaf de jaren '80 begonnen Marokkaanse jongeren in Amsterdam hun eigen organisaties op te richten.

In 1984 werd in de Haarlemmerhouttuinen jongeren-centrum **Dar Chabab** opgericht, bedoeld voor zowel jongens als meisjes. Het bleek echter lastig om meisjes te betrekken, omdat zij van hun ouders vaak niet naar een centrum met jongens mochten.

In 1985 werd het **Marokkaans Meisjes Centrum (MMC)** opgericht om specifiek Marokkaanse meisjes te bereiken. Gevestigd in de Anjeliërsstraat in de Jordaan bood het centrum een veilige plek waar meisjes samen konden komen, activiteiten konden organiseren en steun vonden. MMC bevorderde de sociale en culturele participatie van Marokkaanse meisjes door educatieve programma's, sportactiviteiten en workshops te organiseren. Het centrum bood een platform voor zelfexpressie door meisjes te helpen met het oprichten van muziek- en dansgroepen. In 1996 veranderde het MMC zijn naam in **Chebba**, wat 'meiden' betekent

in het Arabisch. Chebba Meidenplaza verhuisde later naar een grotere locatie aan de Sarphatistraat. In 2003 werd Chebba West geopend in Bos en Lommer, gericht op moeilijk bereikbare meisjes met weinig bewegingsvrijheid.

Er zijn verschillende studentenorganisaties (geweest) in Amsterdam van en voor Marokkaanse studenten. De eerste Marokkaanse studentenorganisatie was de Union National des Étudiants du Maroc (UNEM) in Amsterdam. Deze organisatie was oorspronkelijk gelieerd aan de verboden studentenvakbond UNEM in Marokko, maar ging zich later meer richten op de situatie in Nederland. Een ander voorbeeld was **Khmisia** en **Towards A New Start (TANS)**.

Stedelijk jongerencentrum **Argan** werd op 25 juni 1992 feestelijk geopend aan de Blankenstraat in Amsterdam-Oost. Het initiatief kwam voort uit de Marokkaanse gemeenschap in Amsterdam en werd in de eerste jaren gesteund door het toenmalige Amsterdams Centrum Buitenlanders. Bij de opening van het centrum lag de focus op het voorkomen van criminaliteit en schooluitval. In de jaren daarna verhuisde Argan naar het westelijke deel van de stad. In het huidige pand aan de Jan Tooropstraat biedt Argan een breed programma voor jongeren, met spraakmakende debatten over maatschappelijke thema's, taboes en actualiteiten. Het centrum zet zich in voor het versterken van de maatschappelijke vaardigheden van Amsterdamse jongeren, ongeacht hun achtergrond, om hun positie in de samenleving te verbeteren.

Online communities

Rond de eeuwwisseling ontstonden diverse online communities, die waren opgericht door Marokkaans-Nederlandse jongeren. Platforms zoals maroc.nl, marokko.nl, yasmina.nl, maghreb.nl en elqalem.nl trokken tienduizenden jongeren aan en speelden een belangrijke rol in hun emancipatie. Deze platforms boden een plek waar jongeren informatie konden verzamelen, discussiëren en ervaringen uitwisselen over uiteenlopende onderwerpen, waaronder taboes.

OUDEREN

Ongeveer 32000 Marokkaanse Amsterdammers behoren tot de eerste generatie migranten. Veel van hen kwamen in de jaren '60 en '70 naar Nederland. Een groot deel van deze groep heeft inmiddels de pensioengerechtigde leeftijd bereikt.

Zij hebben vaak dezelfde problemen als andere ouderen, maar worstelen daarnaast met specifieke uitdagingen. Eenzaamheid komt bijvoorbeeld vaker voor. Ze nemen minder deel aan de Nederlandse samenleving, ervaren minder controle over hun eigen leven en kampen vaker met gezondheidsproblemen. Naast fysieke klachten zijn er ook veel psychologische problemen, zoals depressies en problemen met de voortschrijdende digitalisering.

Uit een onderzoek van EMCEMO, HTIB, !Woon en het onderzoeksbureau Maatschappelijke Veerkracht bleek dat een grote meerderheid van de Marokkaanse ouderen graag wil verhuizen. Tegelijkertijd worstelen veel van hen met de vraag of ze in Amsterdam willen blijven, terug willen keren naar Marokko of pendelen tussen beide landen. Deze keuzes zijn moeilijk en hebben ingrijpende gevolgen voor hun familiecontacten, inkomen, toegang tot gezondheidszorg en huisvesting.

Sinds de jaren '80 zijn Marokkaanse ouderen begonnen zich te organiseren. Er zijn verschillende ouderenorganisaties opgericht die zich inzetten voor de positie van deze ouderen en activiteiten organiseren.

Zo ontstond in Amsterdam in de jaren '80 het Komitee Marokkaanse WAO-slachtoffers. Later werden onder andere de Stichting Marokkaanse Ouderen Salon (Nieuw-West), het Marokkaans Ontmoetingscentrum (Oost) en het Amsterdams Marokkaans Ouderen Platform (AMOP) opgericht. In 2010 werd de landelijke Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland (MOBIN) opgericht. Daarnaast zijn er op verschillende plekken in de stad initiatieven waarbij ouderen gezamenlijk hun oude dag willen doorbrengen in woongroepen, zoals bijvoorbeeld Manara in Bos en Lommer. De Hudsonhof in Oud-West is een van de weinige ontmoetingscentra voor ouderen.

Veel Marokkaanse ouderen hebben vaak geen plek waar ze hun verhalen en zorgen kunnen delen. Net als jongeren missen zij een plek om samen te komen, voorlichting te krijgen en deel te nemen aan activiteiten.

De enige overgebleven ontmoetingsplek voor hen is vaak de moskee. Hoewel moskeeen hierin belangrijk werk verrichten, is er bij ouderen een grote behoefte aan een neutrale ruimte waar mensen elkaar kunnen treffen en ondersteunen.

SPORT

Sport speelde een belangrijke rol in het leven van Marokkaanse gastarbeiders die in de jaren '60 en '70 naar Nederland kwamen. In het begin werd vooral informeel gesport, bijvoorbeeld in het park. Later sloten Marokkaanse Nederlanders zich aan bij sportverenigingen, soms in vriendenelftallen of door eigen verenigingen op te richten. Deze verenigingen waren belangrijke sociale ontmoetingsplaatsen.

Voetbal en vechtsporten zoals kickboksen werden populair bij Marokkaans Amsterdamse jongens en meisjes en droegen bij aan hun identiteitsvorming.

FC Chabab was een Amsterdamse amateurvoetbalvereniging, opgericht in 1974 door Marokkaanse gastarbeiders die samen voetbalden in het Oosterpark. Na de oprichting speelde de club tien jaar in de landelijke migrantencompetitie, opgezet door het Nederlands Centrum Buitenlanders. In 1983 trad FC Chabab toe tot de KNVB, en hun eerste officiële wedstrijd in de derde klasse werd een thuisoverwinning van 4-3 tegen Overamstel. De clubkleuren waren zwart-geel en het clubhuis bevond zich op Sportpark Riekerhaven in Slotervaart.

FC Chabab groeide gestaag en bereikte in het seizoen 2008/09 een hoogtepunt door kampioen te worden in de Zondag eerste klasse A, wat promotie naar de Hoofdklasse betekende. Ondanks dit succes kende de club daarna moeilijke tijden. In 2014 degradeerde FC Chabab naar de zondag Hoofdklasse A. Nadat de KNVB

hun thuisbasis, Sportpark Riekerhaven, niet meer geschikt vond voor competitievoetbal, probeerde Chabab zonder succes te fuseren met andere Amsterdamse clubs zoals DWS en Blauw-Wit.

In mei 2015 fuseerde FC Chabab met SV Nieuw Utrecht, waarmee een einde kwam aan het bestaan van FC Chabab als Amsterdamse club. De gefuseerde club ging verder onder de naam SV Nieuw Utrecht. In 2004/2005 schreef Igor Wijnker een wekelijkse column in de Volkskrant genaamd "Onder Marokkanen", waarin hij het wel en wee bij FC Chabab beschreef. Deze columns werden in 2006 gebundeld in een boek. Daarnaast zond RTV Noord-Holland in 2009-2010 een docusoap uit over het reilen en zeilen van de club.

In de afgelopen decennia hebben veel Marokkaans-Nederlandse voetballers hun stempel gedrukt op het Nederlandse en internationale voetbal. Veel van hen komen uit Amsterdam of hebben er een tijd gevoetbald.

Aziz Doufikar was de eerste profvoetballer met Marokkaanse roots in de eredivisie. Na zijn voetbal-carrière werd hij actief als jongerenwerker en hij geldt als een van de ontdekkers van Hakim Ziyech. Na Doufikar volgden veel andere voetballers met Marokkaanse roots. Dries Boussatta, geboren in 1972 in Amsterdam, was de eerste speler van Marokkaanse afkomst die in het Nederlands elftal speelde. Enkele andere spelers uit Amsterdam of spelers die bij Ajax voetbalde zijn: **Mbark Boussoufa, Nordin Amrabat, Ismail Aissati, Oussama Assaïdi, Hakim Ziyech, Zakaria Labyad, Anwar El Ghazi en Noussair Mazraoui.**

Bijzonder is het verhaal van **Abdelhak ('Appie') Nouri**, een van de meest getalenteerde spelers van zijn generatie. Hij werd in 1997 geboren in Amsterdam en was een groot talent bij Ajax. Zijn carrière werd tragisch afgebroken door een hartstilstand. Hierdoor liep hij blijvende hersenschade op. Zijn naam blijft verbonden aan Amsterdam en het Nederlandse voetbal door zijn talent en het respect dat hij afdwong.

Het vrouwenvoetbal is de laatste jaren ook in opkomst, en **Samya Hassani**, geboren in Amsterdam in 2000, is een van de nieuwe sterren. Ze speelde voor clubs zoals SDZ, Wartburgia en Telstar, en vertegenwoordigt Marokko op internationaal niveau. Een andere speelster is **Zaina Bouzerrade**, geboren in 2022 in IJsselstein, die speelde voor Ajax en PEC Zwolle en uitkomt voor het Marokkaanse nationale team.

Vechtsporten

Vechtsporten spelen een grote rol in de levens van veel Marokkaanse Amsterdammers, zowel voor jongens als meisjes. Disciplines zoals kickboksen, MMA en boksen bieden hen niet alleen een manier om weerbaarder te worden en fit te blijven, maar ook om discipline en zelfvertrouwen op te bouwen. Veel kickboksscholen in Amsterdam hebben talloze jongeren begeleid en hen geholpen op hun weg naar succes, zowel in de sport als daarbuiten.

Een van de grootste namen in de vechtsportwereld is **Badr Hari**, geboren en getogen in Amsterdam. Hij begon op jonge leeftijd met trainen en werd al snel een natuurtalent. Zijn indrukwekkende carrière omvat 126 gevechten, waarvan hij er 106 won, en hij werd een icoon als voormalig K-1 Heavyweight World Champion. Ondanks zijn successen buiten de ring is Hari meerdere keren in opspraak gekomen, wat zijn carrière en publieke imago heeft beïnvloed.

Nordin El Otmani, een zevenvoudig wereldkampioen kickboksen en Thaioksen, is een ander boegbeeld in de Marokkaans-Nederlandse vechtsportwereld. Naast zijn prestaties in de ring heeft El Otmani zich sterk ingezet voor de jeugd in Amsterdam door zijn eigen sportschool te openen en jongeren te helpen via projecten zoals "Boks het voor Elkaar". Sinds Nordin El Otmani strijdt tegen een fase 4-hersentumor heeft hij veel steun gekregen uit de Marokkaanse gemeenschap en de vechtsportgemeenschap. Met steunacties worden fondsen geworven voor zijn strijd tegen deze ziekte.

De zeer jonge kickbokssensatie **Amira Tahri** (2009) heeft op jonge leeftijd inmiddels al vele wereldtitels gewonnen. Hoewel ze afkomstig is uit Rotterdam, vermelden we haar hier toch, omdat ze een groot voorbeeld is voor de jongere generatie, ook in Amsterdam.

GEBEDSRUIMTEN EN MOSKEEËN

De islam is de staatsgodsdienst in Marokko, en de meeste Marokkaanse Nederlanders identificeren zich als soennitische moslims volgens de malikitische rechtsschool. In 2015 beschouwde 94% van de Marokkaanse Nederlanders van 15 jaar en ouder zichzelf als moslim.

Toen de eerste Marokkaanse arbeidsmigranten naar Nederland kwamen, ontstond al snel de behoefte aan gebedsruimten. Deze werden aanvankelijk ingericht in huizen, pensions en bedrijven. Voor grote religieuze festiviteiten werden ruimtes zoals schoollokalen gehuurd.

El Kabirmoskee

In 1972 nam Mohamed Echarrouiti, die een jaar eerder als gastarbeider naar Nederland was gekomen, het initiatief voor de El Kabir moskee ('de grote moskee'). Hij zocht steun bij andere Marokkaanse moslims en ging op zoek naar een plek. Op zondag 10 september 1974 was het zover en werd de eerste moskee in Amsterdam geopend in de crypte van een kerk in de Van Ostadestraat 270. Behalve religieuze activiteiten vonden er ook sociale activiteiten plaats.

In 1980 verhuisde de moskee naar Cinetol, een voormalige bioscoop en theosofische tempel aan de Tolstraat en in december 1982 naar de huidige locatie in een voormalige garage aan de Weesperzijde 76.

Inmiddels zijn er meer dan 20 moskeeën voor Marokkaanse Amsterdammers verspreid over de stad, zoals vermeld op moskeewijzer.nl.

Poldermoskee

De Poldermoskee in Slotervaart was een bijzondere moskee in de Amsterdamse geschiedenis. Bij de oprichting in 2008 werd de moskee gepresenteerd als een initiatief gericht op jongeren. De moskee had een vrouwelijke voorzitter, Yasmine el Ksaihi, en was een van de eerste moskeeën waar de vrijdagpreek in het Nederlands werd gehouden en waar mannen en vrouwen samen in een gemeenschappelijke ruimte konden bidden. Er vonden enkele debatten plaats, maar na twee jaar moest de moskee haar deuren sluiten vanwege financiële problemen.

Koepelorganisaties

De moskeeën van Marokkaanse Amsterdammers hebben zich door de jaren heen georganiseerd in verschillende samenwerkingsverbanden. Zo waren er onder andere de Stichting Raad van Moskeeën in Amsterdam en Omgeving (SRMAO), de Unie van Marokkaanse Moskeeorganisaties Amsterdam en Omgeving (UMMAO), en de Raad van Marokkaanse Moskeeën Noord-Holland (RVM).

VRIJE TIJD, MEDIA, KUNST EN CULTUUR

Vrije tijd en ontmoeting

In de eerste jaren na hun komst naar Nederland hadden Marokkaanse arbeidsmigranten weinig tijd voor cultuur. Ze werkten lange dagen, vaak zes dagen per week. In hun vrije tijd ontmoetten ze elkaar in pensions, cafés of bij verenigingen en welzijnsorganisaties. In de pensions speelden ze kaart- of bordspellen en luisterden naar de radio.

MEDIA

Al vanaf de jaren '60 ontstonden er media die specifiek gericht waren op de Marokkaanse gemeenschap in Nederland.

In 1966 begon **Sawt Al-Umaal al Maghariba** (De stem van de Marokkaanse arbeiders), een radioprogramma waarin nieuws uit Nederland en Marokko werd gebracht, samen met populaire muziek. Het programma was kort, slechts twintig minuten.

Een ander bekend programma was **Paspoort**, dat van 1974 tot 1992 op de Nederlandse televisie te zien was. Het programma bood nieuws uit Nederland en het herkomstland en was in verschillende talen te bekijken. De Marokkaanse editie, later **Jaouaz** genoemd, werd uitgezonden op zaterdag en was ondertiteld in het Nederlands. Het programma had ook een populaire rubriek met het kinderprogramma **Oom Hidouane**.

In de jaren '80 en '90 kwamen er meer lokale en nationale media-initiatieven, waaronder **Migrantentelevisie Amsterdam (MTV)**, waar verschillende bekende gezichten zoals **Noraly Beyer**, **Ahmed Aboutaleb** en **Samira Bouchibti** hun carrière begonnen. MTV werd later uitgebreid naar andere steden, maar op 1

januari 2013 stopte MTV, toen bekend als MTNL, met uitzenden. Nu zijn alle 4000 uur aan uitzendingen gedigitaliseerd en beschikbaar voor het publiek. Er waren ook verschillende radioprogramma's gericht op Marokkaanse Amsterdammers, zoals **Kefta TV**, **Radio Fantasia** en **Radio Saout el Mouhajir**. Dit laatste programma was een initiatief van de Stedelijke Marokkaanse Raad (SMR) dat ook het tijdschrift de **Meraat** (in Arabisch en Nederlands) uitgaf.

Culturele festivals en Moussems

Vanaf de jaren '60 werden culturele avonden en theater georganiseerd in clubhuizen. Publiciteit was nauwelijks nodig; een aankondiging in een pension verspreidde zich snel door de stad.

Vanaf de jaren '80 werden er **moussems**, culturele festivals, georganiseerd. De moussem was oorspronkelijk een oogstfeest in Marokko. Deze feesten waren belangrijk om banden te versterken en cultuur te vieren en te delen. In de jaren '80 bracht het KMAN met andere organisaties dit feest naar Europa. Het moussemfestival vond plaats in verschillende Europese steden. In Amsterdam vond het plaats in 1982, 1987 en 1995.

Muziek en dans

Muziek speelde een grote rol in de vroege culturele activiteiten van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland. De **Noord-Afrikaanse Muziekgroep**, met **Mustapha Slaby** (darboeka) en Fouad Bennis (luit), was een van de eerste muziekgroepen die optrad in Nederland. Zij reisden door het land en verzorgden optredens voor Marokkaanse gemeenschappen en andere geïnteresseerden.

Mustapha Slaby (geboren in Ftouaka, 1942) was ook de drijvende kracht achter de **Marokkaanse sociëteit** in het Koning Willemshuis in de Egelantiersstraat. Hij transformeerde de sociëteit in een cultureel centrum met muziek, dans en theater. Instructeur **Hoceine Ben Mbarek** gaf danslessen in de Ahidous, een Amazigh-dans uit de Midden-Atlas.

In 1984 richtte **Mustafa Ashraf** de eerste Nederlandse rai-band, Noujoum Amsterdam, op. Hij was jarenlang een van de bekendste rai-artiesten (chebs) van Nederland.

Sinds 2002 is **Stichting Marmoucha** actief in het ontwikkelen en promoten van podiumkunsten als muziek en muziektheater uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten (MENA-regio). Daarnaast presenteert Marmoucha ook Nederlandse kunst en cultuur in deze regio.

Het **Amsterdams Andalusisch Orkest (AAO)** werd in 2011 opgericht met als doel het Andalusisch erfgoed op het gebied van kunst en cultuur te verbinden met het heden. Het AAO brengt niet alleen de muziek terug naar Europa, maar combineert deze ook met bestaande en zelfgeschreven verhalen, gedichten en theater.

Samira's Blues is een project van schrijfster en zangeres Samira Dainan. Ze is geboren in Amsterdam, met een Nederlands-Indische moeder en een Marokkaanse vader, de kunstenaar Ahmed Dainan. In haar muziek zoekt ze naar haar roots, geïnspireerd door het ritme, de trance en spirituele teksten van de Marokkaanse muziek.

SEF, oftewel Yousef Gnaoui, is een Nederlandse rapper en zoon van acteur Hassan Gnaoui. Hij werd bekend met nummers als 'Me Nikes' met The Opposites en 'Stuk' met The Partysquad, Dio en Sjaak. SEF is ook lid van de rapgroep Flinke Namen. Begin 2024 won hij een Edison voor het beste album van het jaar: Ik Zou Voor Veel Kunnen Sterven Maar Niet Voor Een Vlag

Andere musici die inspiratie putten uit de rijke Marokkaanse muziekcultuur zijn onder andere **Sami el Ghoufli** van de band **Kasba**, 'Ud-speler **Mohamed Ahaddaf** en zangeres **Karima El Filali**.

Theater en film

Er zijn inmiddels tientallen acteurs van Marokkaanse herkomst die in Amsterdam geboren zijn en er langere tijd hebben gewoond. Een korte selectie:

Hoceine Mnine, geboren in 1943 in Tetouan kwam in 1966 naar Nederland, waar hij eerst in een fabriek werkte en mime speelde in een centrum voor buitenlandse arbeiders. Later verhuisde hij naar Amsterdam en volgde hij lessen aan de Mimeschool, terwijl hij werkte als afwasser. Hij werd ontdekt door de beroemde Rob van Reijn, die hem een plek gaf in zijn theatergezelschap. Mnine was de eerste Marokkaan in Nederland die professioneel theater maakte.

Hassan Gnaoui (1944-2002) was een poppenspeler, acteur en regisseur van Marokkaanse afkomst, en de vader van rapper SEF. Hij kwam eind jaren '70 als theatermaker uit Rabat naar Nederland. Hassan werd bekend door zijn rol als fotograaf in de comedyserie Prettig Geregeld en door zijn werk in de serie Paspoort. Lang voordat Najib Amhali naam maakte als cabaretier, trad Marokkaanse Amsterdammer **Karim Mounir** al op met zijn eigen cabaretvoorstellingen. Later werd hij vooral bekend als acteur in Goede Tijden Slechte Tijden, en Dunya en Desi.

Mimoun Oaïssa (1975) is een acteur en scenario-schrijver, geboren in Marokko en op jonge leeftijd naar Nederland verhuisd. In 1999 studeerde hij af aan de Toneelschool in Amsterdam en sloot hij zich aan bij Toneelgroep Amsterdam. Hij ontwikkelde samen met Albert ter Heerdt de film *Shouf Shouf Habibi!* (2004), waarin hij de hoofdrol speelde. Daarna speelde hij in *Het Schnitzelparadijs* (2005), waarmee hij een Gouden Kalf won. Beide films werden grote successen.

Myriam Sahraoui was samen met Elly Ludenhoff, Nazmiye Oral en Adelheid Roosen oprichter van het Amsterdamse theatergezelschap Zina. Ze is maker, speler en projectleider in het Zina wijkatelier De Vlucht in Slotermeer. Samen met Jalal Bouzamour maakte zij de serie 'Groeten uit Holland' over vijf Marokkaanse eerste generatie vrouwen die een roadtrip door Nederland maken (BNN/VARA); de serie werd geselecteerd voor de Prix Europa (2018) en won de Marokkaanse Diwan award in 2019.

De Amsterdamse **Maryam Hassouni** werd bekend op haar vijftiende door haar rol als Dunya in *Dunya en Desie*. In 2006 won ze als eerste Nederlander een Emmy Award voor haar rol als Laila in de film *Offers*. Ze speelde ook de hoofdrol in de film *Meskina* (2021). In 2022 bracht ze haar boek *Wat de Fak uit*, waarin ze afreken met vooroordelen en wangedrag in de film- en televisiewereld.

Soumaya Ahouaoui (1986) studeerde in 2012 af aan de Toneelschool en Kleinkunstacademie in

Amsterdam. Daarna speelde ze bij Theater Utrecht, de Toneelmakerij, Oostpool en Het Nationale Theater. Naast theater speelde Ahouaoui in films en series, zoals Marokkaanse bruiloft, en is ze sinds 2023 te zien als politiek verslaggever in *De Avondshow* met Arjen Lubach.

Mohammed Azaay studeerde in 2000 af aan de Toneelschool in Amsterdam en werkt sindsdien als freelance acteur en theatermaker. Hij speelde bij verschillende gezelschappen zoals Het Nationale Toneel en Toneelgroep Amsterdam. Hij won een Gouden Kalf voor zijn rol in *Layla M.* en speelde een hoofdrol in *Jihad van liefde*.

Bijzondere producties

Melk & Dadels is een voorstelling waarin vier jonge Marokkaans-Nederlandse actrices hun persoonlijke verhalen delen: eerlijk over pijn, zacht en kwetsbaar over vreugde in zowel de Marokkaanse als Nederlandse cultuur. De voorstelling, die was gemaakt door regisseur Daria Bukvić en schrijver en voormalig politicus Tofik Dibi, werd gespeeld door Soumaya Ahouaoui, Kyra Bououargane, Fadua El Akchaoui en Nora El Koussour.

El Houb is het regiedebuut van **Shariff Nasr**, met Fahd Larhzaoui in de hoofdrol, samen met Lubna Azabal en Slimane Dazi. De film maakt de gevoeligheid rond coming-out in de Nederlands-Marokkaanse gemeenschap bespreekbaar. De film beleefde zijn wereldpremière op het Frameline Film Festival in San Francisco.

Het De La Mar Theater in Amsterdam, opgericht in 1947 door Piet Grossouw, heeft 'Marokkaanse roots'. Het is vernoemd naar Nap de la Mar, de vader van actrice Fien de la Mar. De overgrootvader van Nap, Masahod de la Mar, was een Joods-Sefardische ambassadeur en koopman uit Mogador (nu Essaouira). Hij kwam in 1775 naar Amsterdam namens de koning van Marokko en trouwde daar in 1781 met Rachel Mendes da Costa, met wie hij zeven kinderen kreeg.

Mohamed Nasr wordt beschouwd als de eerste Nederlands-Marokkaanse schrijver. Hij publiceerde onder andere de roman *Ahmed*, het verhaal van een gastarbeider (1984) en *De Elfstedentocht* (1987).

Sindsdien is er een mooie lijst auteurs van Marokkaanse Amsterdammers op te stellen, waaronder Hafid Bouazza, Naima el Bezaz, Hassan Bahara, Mustafa Stitou, Asis Aynan, Rachid Novaire, Abdelkader Benali, Jamal Ouariachi en Mano Bouzamour.

El Hizra

El Hizra begon in 1987 als boekwinkel in Amsterdam om een brug te vormen tussen de Arabische en Westerse literatuur. Sinds 1992 organiseert de stichting jaarlijks een invloedrijke literaire schrijfwedstrijd om jonge schrijvers van Arabische en Berberse afkomst aan te moedigen gedichten en korte verhalen te schrijven.

Hafid Bouazza 8 maart 1970 - Amsterdam, 29 april 2021

Hafid Bouazza debuteerde in 1996 met de verhalenbundel *De voeten van Abdullah*, waarvoor hij de E. du Perronprijs ontving. Naast proza schreef hij toneelstukken en vertaalde Shakespeare en klassieke Arabische poëzie. In 2003 kreeg hij de Amsterdamprijs voor de Kunsten en in 2004 de Gouden Uil voor zijn roman *Paravion*. Bouazza zag zichzelf als een “man van extase,” waarbij taal, muziek en alcohol middelen waren om die extase te bereiken. Bouazza was een vrijdenker die streed voor individuele vrijheid en keerde zich tegen het idee van een collectieve identiteit gebaseerd op afkomst of religie. Bouazza benadrukte dat hij niet als

“allochtoon schrijver” gezien wilde worden: “Ik schrijf Nederlands, geen allochtoons” zei hij in een interview met *De Meraat*.

Abdelkader Benali (1975) debuteerde in 1996 met de roman *Bruiloft aan zee*. In 2003 won hij de Libris Literatuur Prijs voor zijn tweede roman, *De langverwachte*. Naast romans schrijft Benali ook theaterstukken, essays, artikelen en columns. In 2016 maakte hij samen met zijn vrouw Saïda de televisieserie *Chez Benali*, waarvan ook een gelijknamig kookboek verscheen. In 2020 ontving hij de Gouden Ganzenveer voor zijn grote bijdrage aan het geschreven woord in de Nederlandse taal. Daarnaast schreef hij een essay over Jan Janszoon, een Nederlandse piraat in Marokkaanse dienst, waarover hij in 2024 een documentaire maakte.

Naima el Bezaz 3 maart 1974 – 7 augustus 2020
Naima El Bezaz debuteerde op 21-jarige leeftijd met *De weg naar het noorden*, rond dezelfde tijd als Abdelkader Benali en Hafid Bouazza. Haar roman *Minnares van de Duivel* werd in 2002 een bestseller nadat ze een erotische passage voorlas in het programma *Kopspijkers*. Haar motto was: “Taboes zijn er om doorbroken te worden.” Haar openheid over seksualiteit leverde haar bedreigingen op. El Bezaz’ grootste succes kwam in 2010 met *Vinexvrouwen*, waarin ze haar leven in een vinexwijk in Zaandam beschreef, evenals haar langdurige strijd tegen depressies.

Jamal Ouariachi (1978)

Jamal Ouariachi (1978) debuteerde in 2010 met *De vernietiging van Prosper Morèl*. Zijn roman *Vertederling*

(2013) werd genomineerd voor de BNG Bank Literatuurprijs en De Gouden Boekenuil. Voor zijn roman *Een honger* (2015) ontving hij de EU-Prijs voor Literatuur en de BNG Bank Literatuurprijs. Het boek werd in acht talen vertaald. Naast romans schrijft Ouariachi essays, columns voor *Trouw* en theaterteksten. Ook is hij schrijfdocent. Jamal is de zoon van Mimoun Ouariachi, die zich jarenlang vrijwillig inzette voor verschillende Marokkaanse Amsterdamse organisaties. Mimoun was onder andere actief als bestuurder van de Stedelijke Marokkaanse Raad en Emcemo.

Safae el Khannoussi (1994)

De debuutroman *Oroppa* van Safae el Khannoussi werd in 2024 in alle grote kranten met juichende recensies ontvangen. Behalve schrijver is Safae docent en promovendus. Ze schrijft een proefschrift over politieke filosofie en gevangenisabolitionisme vanuit dekoloniaal perspectief. El Khannoussi, opgegroeid in de Amsterdamse Rivierenbuurt, put uit de verteltraditie van haar familie, waarin verhalen haar hielpen angsten te overwinnen.

De Berberbibliotheek

De Berberbibliotheek (Uitgeverij Jurgen Maas) is een initiatief van schrijver Asis Aynan en omvat boeken van auteurs met Amazigh roots. Boeken van schrijvers als Tahar Djaout, Khateb Yacine, Mohammed Chacha en Mohammed Choukri verschenen er voor het eerst in het Nederlands. Het sluitstuk van de reeks is de bundel *Vallende tijd*, met een selectie uit het werk van vier grote dichters uit de Rif: Mohammed Chacha, Ahmed Ziani, Fadma el Ouariachi en Mimoun el Walid.

Sinds de gezinshereniging in de jaren '70 en '80 is de Marokkaanse gemeenschap in Amsterdam een grotere politieke rol gaan spelen. Vandaag de dag zijn er twee wethouders van Marokkaanse afkomst in Amsterdam, Sofyan Mbarki en Touria Meliani, en drie stadsdeelwethouders: Fenna Ulichki, Brahim Abid en Yasmine Elksaihi.

Mohamed Rabbae (1941-2022)

Mohamed Rabbae was een invloedrijke Marokkaans-Nederlandse mensenrechtenactivist en politicus. Na zijn vlucht uit Marokko, zette hij zich in Nederland in voor de rechten van Marokkaanse migranten. In 1982 werd hij directeur van het Nederlands Centrum Buitenlanders (NCB). In 1994 werd hij de eerste lijsttrekker met een migratieachtergrond voor GroenLinks. Tot aan zijn dood bleef Rabbae actief in de strijd voor gelijke rechten. Hij was een van de eersten die in Nederland islamofobie agendeerde. Rabbae was hij betrokken bij initiatieven zoals het Amsterdamse Veiligheidspact tegen Discriminatie.

Khadija Arib

De sociologe Khadija Arib (10 oktober 1960) kwam als 15-jarige met haar moeder vanuit Marokko naar Nederland in het kader van gezinshereniging. Ze was in 1982 medeoprichter en voorzitter van de Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN) en werkte als ambtenaar bij de gemeente Amsterdam. In 1998 werd ze namens de PvdA lid van de Tweede Kamer. In 2016 werd ze de eerste Nederlander met een migratieachtergrond die voorzitter van de Tweede Kamer werd.

Ahmed Aboutaleb

Ahmed Aboutaleb (29 augustus 1961) groeide op in Beni Sidel, een dorp in het Noorden van Marokko. Op vijftienjarige leeftijd verhuisde hij naar Den Haag. Hij werkte als journalist bij onder andere Migrantentelevisie, Stad Radio Amsterdam, Radio Noord-Holland en RTL. Na zijn tijd als directeur van Instituut Forum werd hij in 2004 wethouder in Amsterdam, als opvolger van Rob Oudkerk. Aboutaleb werd later de eerste staatssecretaris van Marokkaanse afkomst (Sociale Zaken, PvdA) en vervolgens de eerste burgemeester van Marokkaanse afkomst in Nederland, in de stad Rotterdam.

Fatima Elatik

Fatima Elatik (geboren 6 juni 1973) is geboren en getogen in Amsterdam. Op 24-jarige leeftijd trad ze toe tot de gemeenteraad van Amsterdam als de eerste moslima. Ze was zestien jaar actief in de Amsterdamse gemeentepolitiek namens de PvdA. Elatik bekleedde de functies van stadsdeelwethouder in Zeeburg en stadsdeelvoorzitter van stadsdeel Oost. Na haar politieke carrière werkte ze onder andere bij de politie, waar ze zich inzette voor het bevorderen van inclusiviteit binnen de organisatie.

Ahmed Marcouch

Ahmed Marcouch (geboren in 1969 in Ait Bouyafar) kwam als analfabeet uit Marokko naar Nederland en groeide op in Amsterdam. Hij werkte onder andere bij de politie Amsterdam-Amstelland en als docent maatschappijleer. Marcouch werd bekend als woordvoerder en bestuurslid van de Unie van Marokkaanse Moskeeën in Amsterdam en Omstreken (UMMAO). In 2006 werd hij stadsdeelvoorzitter (PvdA) van Slotervaart. In 2010 trad hij toe tot de Amsterdamse gemeenteraad en werd vervolgens Tweede Kamerlid. Sinds 1 september 2017 is hij burgemeester van Arnhem.

Fenna Ulichki

Fenna Ulichki (geboren in 1969, Tétouan) kwam op éénjarige leeftijd met haar moeder naar Nederland, waar haar vader werkte in de Limburgse mijnen. Van 2000 tot 2006 was ze voorzitter van de Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MVVN). Daarna werd ze gemeenteraadslid namens GroenLinks, met de portefeuille onderwijs, diversiteit, jeugd, zorg en emancipatie. Sinds 2014 is ze stadsdeelbestuurder in Amsterdam-West en vanaf 2018 voorzitter van het Dagelijks Bestuur.

Tofik Dibi

Tofik Dibi (geboren in 1980, Vlissingen) studeerde cultuur en media in Amsterdam en was onder andere actief als bestuurder van de Turkse arbeidersvereniging HTIB. Van 30 november 2006 tot 20 september 2012 was hij namens GroenLinks lid van de Tweede Kamer. In 2008 werd hij uitgeroepen tot politiek talent van het jaar, maar zijn poging om in 2012 lijsttrekker van GroenLinks te worden mislukte. Sinds oktober 2018 is hij bestuursadviseur van het Amsterdamse stadsdeel Nieuw-West. In 2015 publiceerde hij zijn boek Djinn over zijn coming-out, en in 2018 maakte hij met regisseur Daria Bukvić de theatervoorstelling Melk en Dadels.

Touria Meliani

Touria Meliani (geboren in 1969) kwam in 1975 vanuit Marokko naar Nederland in het kader van gezinshereniging. Bij aankomst bleek haar vader echter

te zijn teruggekeerd naar Marokko, waardoor haar moeder met zes kinderen alleen achterbleef. Meliani werkte in Amsterdam bij De Balie en De Krakeling, en was creatief producent en directeur van kunst- en muziekcentrum De Tolhuistuin. In 2018 werd ze wethouder in Amsterdam namens GroenLinks, en sinds 2022 is ze verantwoordelijk voor Kunst en Cultuur, Evenementen, Inclusie en Antidiscriminatiebeleid.

IN MEMORIAM

In de loop der jaren zijn een aantal prominente Marokkaanse Nederlanders ons ontvallen die bijna allemaal kortere of langere tijd in Amsterdam actief zijn geweest. Deze herdenken wij.

Najib Taoujni (1948-2008) was presentator, acteur en regisseur. Hij presenteerde jarenlang het NOS-programma Paspoort en had daarnaast zijn eigen praatprogramma Najib. Naast zijn werk in de media was hij beleidsmedewerker bij het Amsterdam Patiënten- en Consumenten Platform. In 2008 overleed hij op 60-jarige leeftijd.

Mohamed Echarroui (1950-2022) was een gerespecteerde leider binnen de Marokkaanse en islamitische gemeenschap van Amsterdam. Hij richtte de Al-Kabir moskee op en was voorzitter van de Unie van Marokkaanse Moslimorganisaties in Nederland (UMMON) en de Raad van Marokkaanse Moskeeën Noord-Holland (RVM N-H). Samen met Mohamed Rabbae was hij een van de initiatiefnemers van het Veiligheidspact tegen Discriminatie.

Ahmed Mansour was journalist voor het NOS-programma Paspoort voor Marokkanen. Hij overleed begin '90.

Mohamed Khojja was een van de oprichters en voormalig voorzitter van het KMAN. Hij speelde een prominente rol in de strijd voor de rechten van arbeidsmigranten. In 2005 overleed hij op 56-jarige leeftijd in Kenitra.

Ali Lazrak (1948-2016) werkte bij DAF in Born en was actief binnen het KMAN. Hij werd later journalist en maakte programma's voor het Marokkaanse radioprogramma van de NOS. In 2002 werd hij Tweede Kamerlid namens de SP, maar splitste zich later af. Lazrak overleed op 68-jarige leeftijd in Tanger.

Mohamed Chacha (1955-2016) was lid van het KMAN en actief binnen de Amazigh-beweging onder andere bij Izaouran. Hij schreef theaterstukken, gedichten, liederen en boeken in het Tamazight, vaak met een politieke lading. In 2016 overleed hij op 61-jarige leeftijd. In 2022 werd een brug in het Sarphatipark naar hem vernoemd.

Mohamed Ben Moussa was actief bij het eerste Marokkaanse toneelgezelschap in Utrecht in 1966. Hij was politiek actief voor GroenLinks en later voor Leefbaar Heerlen. Ben Moussa overleed in 2008 op 65-jarige leeftijd.

Ahmed Mokhtari werkte meer dan 30 jaar als voorlichter voor de gemeente Rotterdam en was de eerste Marokkaan in dienst van een Nederlandse gemeente. Hij figureerde in een bekend Polygoonfilmpje over gastarbeiders die Nederlands leerden. Mokhtari overleed in 2013.

Mustapha Oukbih was journalist voor onder meer De Groene, Trouw en de NOS. Hij deed als een van de weinige Nederlandse journalisten verslag van de oorlog in Irak en was NOS-correspondent voor het Midden-Oosten. Oukbih overleed in 2017 op 53-jarige leeftijd.

Hassan Gnaoui was poppenspeler, acteur, dichter, regisseur en theatermaker. Hij speelde onder andere in Prettig Geregeld en in Paspoort. Gnaoui overleed in 2002 op 58-jarige leeftijd.

Rachid Jamari (1953-2012) werkte onder andere bij de Hogeschool van Amsterdam, het Tropeninstituut en het Amsterdams Centrum Buitenlanders. Hij streed

voor betere kansen in de maatschappij en zat van 2001 tot 2006 in de gemeenteraad voor de PvdA. Jamari overleed in 2012 op 59-jarige leeftijd.

Mnine Houcine (1943-2014) was een van de eerste toneel-, film- en mimespelers in Nederland van Marokkaanse afkomst. Hij speelde onder andere bij theatergroep Carrousel, theater Whalili, en in films van Karim Traïdia.

Jamal Oufthi was politiek actief in de studentenbeweging in Marokko, en later bij het DPMA en het KMAN. Hij overleed in 2016 op 55-jarige leeftijd.

Zouggar Raji (1948-2019) werkte hij onder andere voor het Nederlands Centrum Buitenlanders en het Amsterdams Centrum Buitenlanders. Hij was een van de drijvende krachten achter het Marokkaans Welzijnswerkersoverleg (MWWO). De bekende fotograaf Mounir Raji is een van zijn kinderen.

Naima Namri was actief binnen het KMAN en EMCEMO, waar ze spreekuren leidde voor de Marokkaanse gemeenschap. Ze overleed in 2007.

Fatima Ismaili was vrijwilliger bij het KMAN en stond klaar voor de Marokkaanse gemeenschap met het spreekuur. Ze overleed begin jaren 80 samen met haar kinderen bij een auto-ongeluk in Spanje.

Mohamed Ben Salah verzorgde jarenlang vijf dagen per week het spreekuur bij EMCEMO. Hij overleed onverwachts in 2024.

ONZE VERHALEN

Abdou Menebhi, voorzitter EMCEMO, geboren 1949 in Larache

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Ik ben al meer dan de helft van mijn leven in Amsterdam, ik voel me hier thuis, kan Amsterdam niet missen. Als ik buiten Amsterdam ben, voel ik me anders. Bloemen, water, mensen, je wordt nooit moe van Amsterdam.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Mijn roots zijn belangrijk voor mij, het land waar je bent geboren, je cultuur, een gevoel en affiniteit met de mensen. Het blijft zeker belangrijk.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

Amsterdam verandert, net als Nederland verandert. Ik ben daar bang voor en vrees dat de huidige sfeer zal verdwijnen, hetgeen ik zeer zal missen. Laten we hopen dat het meevalt.

Wat wens je Amsterdam toe?

Ik hoop dat Amsterdam sociaal blijft, gezellig blijft, de stad is die voor de toekomst van ons en onze kinderen zorgt.

Saida Derrazi, Mensenrechten activist comité 21 maart en S.P.E.A.K. geboren in 1981, Amsterdam

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Elke keer wanneer ik na een reis terugkeer naar Amsterdam, overvalt me hetzelfde gevoel. Het is een mix van opluchting en liefde, een diep besef dat dit de plek is waar ik thuis ben. Zodra ik de stad binnenrijd, voel ik mijn ademhaling rustiger worden, alsof de grachten, de bruggen en de straten me omarmen. Iedere keer denk ik opnieuw: Wat hou ik toch van deze stad. Het zijn de contrasten, die levendige chaos,

die me elke keer weer gelukkig maken. Amsterdam is niet alleen een plek waar ik graag ben; het is een plek die me vormt, een spiegel van wie ik ben en waar ik vandaan kom.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Mijn wortels liggen zowel hier als in de heuvels en valleien van Marokko, en ik draag ze altijd met me mee. Mijn voorouders, zoals die in de Rif waar mijn vaders familie vandaan komt, vochten tegen onderdrukking. Dat verhaal van verzet en doorzettingsvermogen zit diep in mij en herinnert me aan de kracht van mijn ouders, die hier in Nederland hun leven opbouwden. Ik ben gevormd door beide werelden, Nederlands en Marokkaans, en die combinatie heeft me gemaakt tot wie ik ben.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

Ik hoop dat Amsterdam blijft wat ze altijd voor mij is geweest: een stad van openheid en diversiteit. Een plek waar je jezelf kunt zijn, ongeacht afkomst, geslacht of achtergrond. Als we deze waarden blijven koesteren, kan de stad alleen maar sterker worden.

Er zijn nog veel onvertelde verhalen. Van mensen die nog niet gehoord worden.

Wat wens je Amsterdam toe?

Mijn wens voor Amsterdam is simpel: dat ze blijft luisteren. Luisteren naar die onderbelichte stemmen, naar de verhalen die nog in de schaduw leven. Want ik geloof dat wanneer we die verhalen leren kennen en waarderen, Amsterdam een nog mooiere en krachtigere stad kan worden dan ze nu al is. Een stad die diversiteit niet alleen toont, maar ook leeft.

Oumaima Abdellaoui, schrijver en student, geboren in de Zaanstreek
Wat betekent Amsterdam voor jou?

Mijn overgrootmoeder had het zwaar als alleenstaande moeder in het dorpje Mtiwa, en ze gunde haar kinderen een beter leven. Toen haar enige zoon naar Amsterdam wilde, aarzelde ze niet. Ze verkocht haar koe, haar meest dierbare bezit, zodat mijn opa de oversteek kon maken. Hij liet zijn moeder, vrouw en kinderen achter om in Amsterdam te werken. Het plan was tijdelijk: hard werken, geld verdienen en terugkeren. Maar een paar jaar later werd mijn moeder geboren in Amsterdam. De stad ontving mijn grootouders met open armen. De stad was lief, behulpzaam en geïnteresseerd. Hoewel ik geboren ben in de Zaanstreek, is Amsterdam de plek waar ik werk, studeer en mijn potentie benut. Ik leef op in Amsterdam, maar rusten doe ik liever elders.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Mijn roots zijn een essentieel onderdeel van mijn identiteit en houden me stevig met beide benen op de grond. Wat moeilijk lijkt, wordt met creativiteit eenvoudiger. Als ik mijn motivatie dreig te verliezen, herinneren mijn roots me aan de hindernissen die mijn voorouders hebben overwonnen. Net als Ibn Battuta, Yusuf ibn Tashafien en Abdelkrim el Khattabi ben ik niet klein te krijgen.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

De toekomst van Amsterdam ziet er grauw uit. De stad is selectief in welke vormen van ontwikkeling, tolerantie en inclusie worden toegestaan, en dit belemmert haar vooruitgang.

Wat wens je Amsterdam toe?

Ik wens Amsterdam het liefhebbende karakter toe dat het had toen mijn grootouders voet zetten in deze stad. Terug naar een behulpzame, vriendelijke, menselijke stad.

Omar Miloudi, ex-fabrieksarbeider, leraar, vertaler en activist,
geboren in 1945 in Al Hoceima

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Amsterdam is echt een wereldstad. Ik woon hier al jaren en zou me niet kunnen voorstellen ergens anders heen te gaan. Alles wat je nodig hebt of wilt bereiken, is binnen handbereik. In het begin woonde ik in de Jordaan, het hart van de stad, en later ben ik naar Zeeburg verhuisd. Daar woon ik nog steeds. De Pijp blijft mijn favoriete stadsdeel, waar ik veel gewerkt heb, onder andere bij het KMAN en bij de internationale schakelklassen voor buitenlanders aan de Van Ostadestraat.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Voor mij is mijn Marokkaanse achtergrond essentieel. Ik ben geboren als Marokkaan en zal dat altijd blijven. Mijn identiteit is sterk verbonden met de Marokkaanse cultuur, en ik laat die niet los. Tegelijkertijd heb ik mijn weg gevonden in de Nederlandse samenleving. Nederland is mijn tweede thuis geworden, en na al die jaren voel ik me ook Nederlander. Ik probeer overal bij te dragen waar ik kan, of dat nu is door te praten of iets te doen, met mijn sterke en zwakke punten. Dat is wie ik ben.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

Amsterdam is een wereldstad die steeds verder uitbreidt, zowel politiek als economisch. Helaas zie ik dat de politiek achteruitgaat en er niet goed naar de bewoners wordt geluisterd. Vaak worden plannen al gemaakt voordat er met de mensen wordt gesproken. Dat veroorzaakt spanningen. Dit geldt vooral voor allochtonen. De tweede generatie ziet Nederland als hun tweede thuis, en dat is niet iets wat makkelijk losgelaten wordt. Allochtonen

en andere achtergestelde groepen klimmen op en komen op voor hun rechten, wat goed is. Amsterdam kan nog veel meer mensen opnemen, en ik denk niet dat dit politiek of sociaal problemen zal opleveren, zolang we maar tolerant zijn en niet blijven scoren over de rug van achtergestelde groepen.

Wat wens je Amsterdam toe?

Ik wens voor Amsterdam dat ze meer tolerant blijven functioneren. Open zijn voor andere groepen. Open zijn voor de menselijkheid. Afgezien van kleur.

Mohammed Nasr, programmamaker en schrijver, geboren in 1956 in Berrechid

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Voor ik Amsterdam echt kende, wist ik al dat het een stad was met een rijke geschiedenis. Het was de plek waar Spinoza zijn ideeën vormde, waar Rembrandt kunst creëerde. Amsterdam bood een veilige haven aan hugenoten en stond voor mij symbool voor vrijheid en tolerantie. Toen ik er kwam wonen, ontdekte ik dat creativiteit en diversiteit hier werkelijk bloeien. Alles ademt geschiedenis, en de geest van vrijheid is overal voelbaar. Toch valt me op dat Nederland vaak op een stereotype manier wordt afgebeeld, met beelden van boeren en schaatsende kinderen. Ook de nadruk van de overheid op taalintegratie voelt dubbel, als ambtenaren zelf vaak in een vreemde taal spreken. Ondanks alles blijft Amsterdam voor mij een plek van vrijheid en waar mensen uit verschillende culturen een thuis kunnen vinden.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

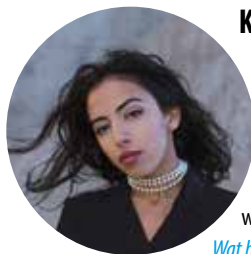
In Amsterdam staat mijn huis, maar mijn gedachten zijn vaak bij Marokko. Mijn Marokkaanse roots vormen de kern van wie ik ben. Ze verbinden me met mijn verleden, mijn cultuur, mijn geboortedorp, de stad waar ik opgroeide en naar school ging, en mijn familie. Het is pijnlijk om te zien hoe de regering daar vooral de rijken dient, terwijl jongeren en ouderen lijden. Jongeren worden door werkloosheid tot illegale migratie gedreven, en ouderen hebben het steeds moeilijker. Luxe projecten als hotels en golfbanen krijgen voorrang, terwijl er dringend behoefte is aan onderwijs, gezondheidszorg en werkgelegenheid.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

Ik zie de toekomst van Amsterdam als een uitdaging. Hoewel de stad altijd een baken van tolerantie en diversiteit is geweest, maak ik me zorgen over de opkomst van extreemrechtse politiek. Daarnaast baart het nonchalante gedrag dat bijdraagt aan de groei van zwerfafval me zorgen, net als de woningnood. Toch hoop ik dat Amsterdam zijn kernwaarden van vrijheid en inclusiviteit zal behouden. Ik geloof dat de stad de veerkracht heeft om uitdagingen aan te gaan en een plek te blijven waar iedereen, ongeacht afkomst of overtuiging, zich thuis voelt.

Wat wens je Amsterdam toe?

Mijn wens is dat Amsterdam een stad blijft waar vrijheid en diversiteit centraal staan. Dat het een plek blijft waar mensen van alle achtergronden elkaar ontmoeten, samenleven en elkaar inspireren. Ook hoop ik dat het een stad blijft waar allochtone studenten en leerlingen van niet-Nederlandse ouders eerlijke kansen krijgen op stageplekken. Ik hoop dat Amsterdam haar traditie van tolerantie en openheid behoudt en een voorbeeld blijft voor de rest van Europa. Vooral wens ik Amsterdam een toekomst van vrede en verbondenheid toe, waarin iedereen zich thuis en welkom voelt.

Karima Aissaoui *Schrijver, kunstenaar, theaterrecensent, geboren in 1992 in Westerpark Amsterdam*

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Ik kan me op veel plekken thuis voelen, maar als ik na weggeweest weer aankom in Amsterdam – waar ik geboren en opgegroeid ben – gaat m'n hart toch iets sneller kloppen. Amsterdam heeft me met al haar kleuren en randjes gevormd tot de wereldburger die ik ben.

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Mijn Zuid-Marokkaanse roots zijn onlosmakelijk met mij verbonden en vormen een deel van mijn identiteit. Veel van mijn normen en waarden en vooral mijn medemenselijkheid heb ik meegekregen in mijn opvoeding door Marokkaanse ouders. Verder prijs ik me rijk door de eindeloze culturele elementen en gebruiken die ik vanuit mijn roots heb mogen erven.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je?

Aan de hand van de (recente) stadsontwikkelingen die veel Amsterdammers de stad uit drijven, vrees ik dat het veelzijdige karakter van Amsterdam steeds meer zal verdwijnen. Als toekomstig beleid deze gentrificatie probeert tegen te gaan, zou dit kunnen worden voorkomen.

Wat wens je Amsterdam toe?

Ik wens Amsterdam bewoners, ondernemers en bezoekers toe die samen zorgen voor een wereldstad waar iedereen zich thuis voelt. Een beetje de plek die Amsterdam lange tijd is geweest.

Samira Dainan, *schrijver, zangeres en curator Marokkaan in Mokum, geboren in Amsterdam Oud-West*

Wat betekent Amsterdam voor jou?

Amsterdam is de stad waar ik ben geboren, waar mijn ouders elkaar ontmoetten, waar mijn vader uit Marokko heen verhuisde en waar mijn dochter is geboren. Hier ging ik naar school, studeerde ik en werk en zing ik. "Amsterdam is een heerlijke stad om te verlaten en ààn te komen" (Citaat van Simon Carmiggelt op de ODEbrug).

Wat betekenen jouw roots voor jou?

Mijn roots inspireerden mij op zoek te gaan naar mijn afkomst. Ik heb veel door Marokko gereisd om het land op mijn manier te leren kennen en de taal en de mensen. Voor mijn muziek haal ik veel inspiratie uit de rootsmuziek van Zuid-Marokko, gnaoua en sahara muziek, waar ik uiteindelijk belandde en niet meer weg wilde. Ik heb een sterke band met het land en ook met de spiritualiteit. Mijn vader ligt er nu begraven en ik voel daar altijd nog zijn aanwezigheid.

Hoe zie je de toekomst van Amsterdam voor je/ Wat wens je Amsterdam toe?

Ik wens een Amsterdam zonder grenzen, met nog meer migranten die allemaal hun verhalen en cultuur meenemen. Ik wens het vrijheid toe, die mijn vader zocht toen hij hier in de jaren zeventig kwam. Ik wens de stad een ziel toe met minder commerciële plekken en meer rust. Neem de stad niet te serieus, het is maar een klein stipje op de wereldbol. Ik wens ook dat de stad schoner is, met gezonde lucht die mijn dochtertje kan inademen en waar ze dansend door het leven kan.

Gebruikte bronnen en meer lezen:

Bij het samenstellen van de tentoonstelling en deze website hebben we gebruik gemaakt van diverse bronnen. Hoewel het onmogelijk is om alle bronnen hier te vermelden, bieden we een voorlopige selectie voor degenen die zich verder willen verdiepen in het onderwerp.

Websites:

Er is veel gebruik gemaakt van artikelen op Republiek Allochtonië, partner van MarokkaaninMokum. Op deze site staan honderden artikelen staan die relevant zijn voor de verhalen van Marokkaanse Amsterdammers. www.republiekallochtonie.nl

Andere sites waarvan gebruik is gemaakt:

- De website vijfeeuwen migratie: <https://vijfleeuwenmigratie.nl/>
- Amsterdams Stadsarchief; inclusief de website: <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/themasites/amsterdam-migratiestad/>
- Het Geheugen van Amsterdam (en verschillende stadsdelen): <https://geheugenvan.amsterdam/>
- Ons Amsterdam: <https://www.onsamsterdam.nl/>
- Historische krantenartikelen Delpher: www.delpher.nl
- De website van onderzoeker/schrijver Ewoud Butter: www.ewoudbutter.nl
- De website van Emcemo: www.emcemo.nl

Niet online archieven:

- Archieven Marokkaans/Nederlandse organisaties, deels beschikbaar via het Amsterdams Stadsarchief en het Instituut voor Sociale geschiedenis
- Persoonlijke archieven van diverse Marokkaanse Amsterdammers

Literatuur:

- Aouragh, M. e.a. (2016). Mohamed Rabbae – Strijd voor rechtvaardigheid, Uitgeverij LetterRijn.
- Bel Ghazi, H. (1992). Over twee culturen; uitbuiting en opportunisme.
- Benali, A. 'Reizigers van een nieuwe tijd' over Jan Janszoon (Moerad Raïs), een Nederlandse piraat in Marokkaanse dienst'
- Bouabid, A (2018). De Marokkanenpaniek. Boom Criminologie.
- Bouras N. (2020). Een School Apart. De Geschiedenis van een Arabische School in Amsterdam. Amsterdam: Boom.
- Bouras N. (2012). Het land van herkomst : perspectieven op verbondenheid met Marokko, 1960-2010. Faculty of Humanities, Leiden University.
- Bouras N., Cottaar Annemarie & Laouikili Fatiha (2009). Marokkanen in Nederland. De pioniers vertellen. Meulenhof.
- Butter, E. (2008). Pijlers voor Bruggenbouwers. Over de ondersteuning van allochtone vrijwilligers-organisaties.ACB Kenniscentrum
- Butter, E. & Oordt, R. van (2017). Zuilen in de Polder? Een verkenning van de institutionalisering van de islam in Nederland.

- Butter, E., Van Oordt, R. & I. van der Valk (2020), *Vierde monitor moslimdiscriminatie*. Amsterdam.
- Halbertsma, H.A. (1973). *Arbeiders te gast*. Spectrum.
- Lucassen, J. & Lucassen, L. (2021). *Migratie als DNA van Amsterdam; 1550-2021*
- Maaroufi, A. (2016). *Histoire des Marocains au Pays-Bas*. CCME
- Obdeijn H.L.M., Mas P. de & Bouras N. (2021). *Geschiedenis van Marokko*. Bulaaq.
- Obdeijn, H.L.M, & Schrover, M. (2008). *Komen en gaan: Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550*
- Obdeijn, H.L.M. & Benali, A. (2005). *Marokko door Nederlandse ogen 1605-2005*
- Obdeijn H.L.M., Mas P. de & Bouras N. (2021). *Geschiedenis van Marokko*. Bulaaq.
- Theunis, J.M. (1968). *Arbeidsmigranten , – Lastarbeiders. Ongewenste vreemdelingen? Discriminatie? Gemiste kansen?* Nederlands Uitgeverscentrum.
- Theunis, J.M. (1979). *Ze zien liever mijn handen dan mijn gezicht*. Wereldvenster.
- Valk, I. van der (1996). *Van migratie naar burgerschap; twintig jaar Komitee Marokkaanse Arbeiders in Nederland (KMAN)*.

Disclaimer

We hebben geprobeerd teksten zoveel mogelijk feitelijk te checken. Mochten we fouten hebben gemaakt, neem dan contact met ons op.

Alle beeldmaterialen die gebruikt worden in de tentoonstelling en op de website zijn zorgvuldig geselecteerd.

Voor het merendeel van het getoonde materiaal geldt dat het eigendom is van de organisatie, rechtenvrij is, of dat er, voor zover nodig, de benodigde toestemming is verkregen en de rechthebbende is achterhaald.

Indien er onverhoopt toch beeldmateriaal is gebruikt waarvoor auteursrechten gelden en waarvoor wij geen toestemming hebben verkregen, verzoeken wij de rechthebbenden vriendelijk om contact met ons op te nemen.

EMCEMO PRESENTEERT

MAROKKAAN IN MOKUM

een gedeelde geschiedenis

HEDEN & VERLEDEN

Rondreizende tentoonstelling
Kunst • Film • Muziek • Storytelling
Lezingen • Debat • Digitaal platform

**OKTOBER 2024 -
SEPTEMBER 2025**

Openingsweekend 31 oktober - 3 november
Posthoornkerk, Haarlemmerstraat 124-126 Amsterdam

marokkaaninmokum@gmail.com
www.marokkaaninmokum.nl
Facebook: emcemo
Tel: 020-4288825

Met dank aan:

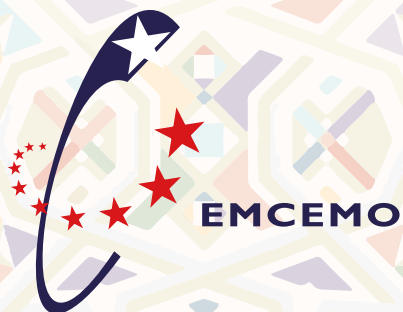

het
Cultuurfonds

AF amsterdams
fonds voor de
kunst

Euro-Mediterraan Centrum Migratie & Ontwikkeling

Eerste Weteringplantsoen 2c, 1017 SJ Amsterdam

marokkaaninmokum@gmail.com

www.marokkaaninmokum.nl

Facebook: [emcemo](https://www.facebook.com/emcemo)

Tel: 020-4288825